

VÝVOJ A STRUKTURA NĚMECKÝCH ZELENÝCH

Tomáš Lindner

student 5. ročníku politologie na FSV Praha, mr.lindner@centrum.cz

1. Úvod

Západoevropské stranické systémy se zdály být ještě v 60. letech minulého století stabilní a těžko proniknutelné pro nové politické strany. Konec 60. let však do zdánlivě klidných vod materiálně nasycených západoevropských společností přinesl víchř politických změn a neklidu. Vše začalo protestem zradikalizovaných studentů v ulicích velkoměst. Masové protesty neměly dlouhý život, hluboce však zasáhly politickou kulturu v jednotlivých zemích. Výsledkem byla zvýšená touha po politické participaci, která se projevila nebývalým přírůstkem občanských iniciativ a hromadnou účastí ve společenských hnutích. Paralelně ke změně politické kultury došlo k rozšíření povědomí o nebezpečném směřování moderních společností a pocitu zanedbávání nemateriálních potřeb lidského života. Spojení politického neklidu a chuti participovat s novými zájmy, které dosud nepronikly do politických arén, se událo rychle a takřka nevyhnutelně.

Na přelomu 70. a 80. let z doposud spíše spontánních hnutí a nekoordinovaných iniciativ začaly vznikat volební listiny a posléze i první politické strany. Jednalo se o reakci na pokračující přehlížení nových zájmů etablovanými politickými stranami. Po celé západní Evropě nové strany, strany zelených, během několika let vstoupily do parlamentů a udržely se v nich s krátkými pauzami dodnes. Zelení se tak stali první „rodinou stran“¹, tj. ve více zemích najednou působící, vzájemně si blízké a spřátelené strany, která ve druhé polovině 20. století narušila dlouhodobě konzervovaný stranický systém.

¹výraz z anglického „party family“, (Novák). Někdy se překládá též jako „skupiny stran“.

Z tohoto hlediska si strany zelených zaslouží pozornost. Dlouhodobý vstup nové strany mezi etablované parlamentní strany je nesmírně obtížný a výjimečný i v jediné zemi. O to zajímavější je, když se taková rarita během krátké doby zdaří jedné „rodině stran“ hned v několika evropských demokraciích.

Strana Zelených v Německu byla vždy jakousi „stěžejní lodí“ evropských zelených. Působila v hospodářsky nejsilnější zemi Evropy, kde na všech volebních úrovních získávala relativně vysoké procento hlasů voličů. Jelikož v dalších nejvlivnějších zemích Evropy, ve Francii a ve Velké Británii, volební systém oddálil, respektive zamezil vstupu zelených stran do národních parlamentů, připadá německým Zeleným role nejsilnější a nejvlivnější ekologické strany. Jejich zkušenosti ze sporů o politické směřování strany, ale i z působení ve vládách na zemské i spolkové úrovni, měli vždy na paměti zelení politici z jiných zemí při vytváření své politiky. Pro některé sloužili jako vzor, pro jiné jako odstrašující příklad. Pro svůj vliv si nicméně zaslouží zvýšenou pozornost oproti zbylým zeleným stranám.

Zvolení vhodné politické strategie je pro budoucnost nové politické strany nejdůležitějším krokem. Strany vznikající ze společenských hnutí do své praxe přenášejí idealistické principy z dob úspěšných hnutí. Ty však brání účinné stranické práci. Teprve až strany zvládnou cestu od strategie hnutí k vhodné stranické strategii, budou schopné aktivně tvořit politiku své země. V tomto směru mohou politologické poznatky nejvíce přispět k budoucnosti ekologických stran. Zdánlivě základní závěry politické vědy o nutnostech, kterým se musí politické strany přizpůsobit, nejsou pro členy a sympatizanty ekologických stran samozřejmé, ačkoli bývají jinak v sociálních vědách velmi vzdělaní. Zvolení strategií Zelených proto odpovídá nejvíce spornému a pro úspěšné prosazení „zelených“ cílů i hlavnímu aspektu politiky ekologických stran.

V této stati budeme akcentovat poznatky o různé logice platící pro úspěšné společenské hnutí a pro úspěšné politické strany. Popsat vhodné strategické možnosti ekologických stran jako i zjistit některá nezměnitelná specifika Zelených bude základním cílem této práce. Výběr aspektů života strany Zelených proto

podléhá danému cíli práce. Proto je potřeba zabývat se také podmínkami, jež vedly ke vzniku těchto stran a podrobněji analyzovat vývoj strategických konfliktů uvnitř Zelených. K celkovému obrazu je nutné krátce zmínit i volební výsledky Zelených a zamyslet se nad vlivem, který tato strana měla na německou společnost. Stranou ponecháme programové charakteristiky i konkrétní návrhy Zelených a jejich organizační uspořádání. Aktuálnímu vývoji strany bude s ohledem na cíl práce věnován menší prostor.

Vzhledem k české historické zkušenosti není překvapivé, že proměna západoevropských společností koncem 60. a v průběhu 70. let a jeho politický projev, strany zelených, nepřitáhly pozornost sociálních vědců. Bylo třeba vypořádat se s odlišnou minulostí a nejprve překonat nedostatek základní společenskovední literatury. S tím jak se české dějiny propojují se západoevropskými je však nutné uvědomovat si a zabývat se momenty, které ovlivnily tamní politickou kulturu. V práci analyzované postmaterialistické společenské štěpení, nová společenská hnutí a nové politické strany mezi ně jistě patří. Jedinými publikovanými monografiemi v českém prostředí zatím jsou přehledová práce brněnského doktoranda politologie Pavla Pečinky „Zelená zleva. Historie ekologických stran v Evropě“ a bakalářská práce Jiřího Kmece z FSV UK „Ekologické strany v Evropě“, která vyšla v roce 2001 v Politologické revue.

Ve své práci jsem vycházel především z literatury německé, která se v 80. letech Zelenými zabývala v až neuvěřitelně hojném počtu. Částečný útlum zasáhl bádání o Zelených ve druhé polovině 90. let. Nejčastěji citovaným autorem v práci je hamburský politolog Joachim Raschke, kterého lze považovat za nejuznávanějšího odborníka na německé Zelené. Z množství dalších autorů, z nichž jsem vycházel, si pozornost zasluhují odborníci na ekologické strany v mezinárodním měřítku F. Müller-Rommel a T. Poguntke a německý politolog R. Stöss, který se ve své stati zabýval vztahem společenských hnutí a politických stran.

Vzhledem k dostupné literatuře je však třeba být opatrný ze dvou důvodů. Za prvé se Zelenými v převážné většině zabývali levicově orientovaní autoři. Za druhé o straně psali převážně politologové, což je sice banální zjištění, které má však dalekosáhlé důsledky. Političtí vědci se totiž vzhledem k úhlu svého pohledu na politické dění soustředí především na stabilitu, politickou důvěryhodnost, volební výsledky, efektivitu a politickou profesionalizaci. Odborníci z jiných oborů, kteří měli ke straně také blízko, zdůrazňují jiné hodnoty. Nepublikují však v tak hojném počtu a nepodařilo se mi sehnat práci, která by k Zeleným přistupovala z radikálnějšího úhlu pohledu. Jelikož se základní spory ve straně, jak v práci dále ukážeme, odvíjely na ose fundamentalisté vs. realisté, je třeba mít na paměti, že političtí vědci jsou v naprosté většině orientováni realisticky. Na oba neovlivnitelné faktory je třeba myslet, jelikož obsáhlé studium literatury realisticky orientovaných levicových politologů může vést k přehlédnutí či nedocenění důležitých argumentů.

K terminologii užívané v práci je důležité upozornit na skutečnost, že „zelení“ popř. „strany zelených“ se vztahují na ekologické strany obecně a „Zelení“ popř. „strana Zelených“ na německou variantu strany. Výrazy „zelení“ a „Zelení“ vycházejí z anglické a německé literatury, kde bývají užívány termíny „greens“ respektive „die Grünen“. V práci se nebráním ani výrazu „ekologické strany“. Nejvýstižnější pojmenování daného typu stran jsou pro matoucí délku nevhodné: „environmentalistické strany“, „postmaterialistické strany“ či „levicově liberální strany“ (H. Kitschelt).

Argumentace práce směřuje od obecného ke konkrétnímu. První, analytická část je jakýmsi pohledem na ekologické strany zvenčí. Sleduje vztah Zelených k okolnímu prostředí a dění ve vyspělých společnostech, které straně pomohlo ve vzestupu. Do analytické části jsou též včleněny teoretické reflexe zelených. Budeme se postupně zabývat debatami o změně politického paradigmatu, vztahem mezi vznikem stran a vnitrostranickým vývojem a teoretickou charakteristikou ekologických stran. V první části nás budou také zajímat volební výsledky Zelených a vliv strany na německou společnost. Druhá část se již

zevrubně věnuje politickým strategiím Zelených a jejich genezi. Zaměřuje se tedy přímo na zkoumaného aktéra a sleduje jeho vývoj v klíčové strategické oblasti. Dílčí hodnocení ve druhé části se budou snažit vyvodit závěry platící pro strategie ekologických stran. Postupně popíšeme okolnosti vzniku Zelených, konflikt mezi „realisty“ a „fundamentalisty“, změnu Zelených v 90. letech, vládní zkušenost strany a současné vývojové trendy. Malým exkursem budou řádky o komunální politice Zelených a o jejich vztahu k zájmovým organizacím.

2. Analytická část - Strany zelených jako nový aktér politické scény

Než přejdeme k analýze charakteru ekologických stran a německé Strany Zelených konkrétně, je třeba zabývat se teoretickými východiskem pro práci s politickými stranami. Při posuzování politických strategií Zelených si kromě definice politické strany musíme stanovit i definici společenských hnutí. Pro zelené je takový postup nutný jelikož vycházejí z hnutí a otázka vztahu strany a hnutí byla vždy centrem sporů o směřování ekologických stran. Teoretické vymezení obou politických forem nám potom pomůže najít řešení strategických sporů, které je cílem naší práce.

Dle Miroslava Nováka za politickou stranu považujeme dobrovolné uskupení *s trvalou organizací uspořádanou od místní po celostátní úroveň*, které se ve jménu určitého *ideologického projektu* snaží samo nebo v koalici *dobýt moc* a za tím účelem *vyhledává lidovou podporu*.² Oproti tomu společenská hnutí představují „mobilizujícího kolektivního aktéra *s malou diferenciací rolí* a s vysokým stupněm *symbolické integrace*, který se různorodými aktivitami snaží *prosadit sociální změnu* či změně zabránit.“³ Vidíme tedy, že se u obou jedná o kolektivní politické subjekty lišící se však v několika důležitých bodech, které předurčují podmínky jejich politického života. Za prvé se liší *strukturou* - hnutí na rozdíl od stran nejsou pevně uspořádanou organizací. Za druhé se liší ve svých *cílech* – stranám jde o výkon moci, k čemuž vyhledávají lidovou podporu, hnutí

² M. Novák – *Strany a stranické systémy v éře globalizace*, www.fsv.cuni.cz

³ R. Stöss – *Parteien und soziale Bewegungen*, in: R. Roth, D. Rucht – *Soziale Bewegungen in der BRD*, Leske – Budrich, Opladen 1987, str. 279-280

sledují sociální a kulturní změnu bez účasti na moci. Za třetí se různí svými *prostředky* – strany užívají volebního boje a snaží se dosadit své představitele do odpovědných funkcí, zatímco hnutí nekonvenčním bojem vytvářejí tlak na rozhodnutí a dramtizací problémů zvyšují citlivost občanů pro svá témata.⁴

2.1 Debaty nad změnou politického paradigmatu a jejich vztah ke kořenům stran zelených

Od 60. let došlo ke změně kulturně-politického klimatu v západní Evropě. Proměna se viditelně odrazila v postupném rozmrazení stranického systému a v nové orientaci etablovaných politických stran směrem k otevření se celému voličstvu⁵. Strany se k sobě postupně přibližovaly až k jejich obtížné vzájemné rozpoznatelnosti. V souladu s politickým vývojem došlo ve společenské rovině k rozpadu tradičních společenských prostředí (milieu) a tím pádem k větší pluralitě a individualizaci životních stylů.⁶ Tato situace vedla k tomu, že volič těžko nacházel politickou stranu, která by mu byla šitá na míru.⁷ U nezakotvených individualizovaných skupin obyvatelstva došlo v této situaci k odklonu od etablovaného politického života. Změna byla nesena hlavně příslušníky tzv. nové střední třídy, tj. hlavně městská generace občanů ze středních vrstev narozených po válce do blahobytu, s vyšším vzděláním či dosud studující, pracující v terciálním sektoru, bez zkušeností s tradičním pracovním procesem. Nezakotvené skupiny hledaly alternativy, které by více odpovídaly jejich potřebám. Uvedeme si zde stručně některé koncepty a praktické proměny, které poněkud osvětlí povahu neklidu, který kulminoval na přelomu 60. a 70. let a

⁴ více v R. Stöss – cit. d. str. 279-280

⁵ M. Novák – *Relevance malých stran v politice. Od obecného rámce k české smlouvě o stabilním prostředí*, in Politologický časopis, č. 2. 1999 - zvýšená fragmentace se dle Nováka „projevuje zejména na jednoduchém ukazateli, jímž je počet stran v parlamentu...Zatímco průměrný počet stran zastoupených v parlamentu osmnácti západoevropských zemí od roku 1950 do roku 1969 se s nepatrnými variacemi pohybuje okolo 6,1, hned v období 1970–1974 je už průměr 7,4 (!) a dále se s průběhem času zvyšuje. S výjimkou období 1980–1984, kdy je 7,6, překračuje průměr 8,0 a nejvyššího průměru dosahuje v posledním zkoumaném období 1995-1997: 9,2!“ (str. 44)

⁶ Celá proměna ve společenské „nadstavbě“ se odrazila v soudobých teoretických reflexích společenského vývoje. Z nejtrvalejších příspěvků jmenujme práce Bella, Habermase, Dahrendorfa, Offa, Ingleharta či Becka.

⁷ A. Müller – *Úvod do politické vědy*, Lunarion, Praha, 1991, str. 49-52

na přelomu let 70. a 80. V souvislosti s ním se často hovořilo o nástupu nového politického paradigmatu.

a) Nová společenská hnutí – Mimo etablovanou politickou scénu se koncem 60. a v 70. letech rozrůstala společenská hnutí a občanské iniciativy soustřeďující se na omezený soubor problémů. Společenská hnutí lze chápat jako „funkční ekvivalenty politických stran, které vznikají když se stranický systém ukáže neschopným řešit nové problémy.“ Přes okázale předváděnou neslučitelnost s politickými stranami se mezi oběma vytváří velmi komplexní vztah.⁸

Pro účel naší práce jsou zajímavé okolnosti vzniku stran z lůna hnutí. Odborník na společenská hnutí Dieter Rucht navrhuje typologii jejich vzájemného vztahu.⁹ Předkládá následující možnosti vztahu politických subjektů:

- a) strana jako avantgarda hnutí
- b) hnutí předchůdcem strany (hnutí posléze upadá),
- c) strana hlásnou troubou, prodlouženou rukou hnutí (model strany-hnutí)
- d) hnutí jako zdroj (Schöpfquelle) strany.

Poslední model Rucht považuje po výzkumu dynamického vztahu strany a hnutí za nejvhodnější. Koncepty se staly příčinou strategických sporů Zelených, kdy si určitá frakce ve straně vzala za svůj jeden z nich. Vzhledem k tomu, že jde o spor o základní nasměrování strany, je pochopitelná nesmiřitelnost pozdějšího vnitrostranického konfliktu Zelených.

b) Hranice většinové demokracie - Někteří autoři¹⁰ kritizují fakt, že všechna rozhodnutí jsou v demokraciích činěna dle většinového principu. Upozorňují přitom na rizika tohoto konceptu a na nutné podmínky jeho účinnosti. Filosof Jürgen Habermas upozorňuje, že v situaci výraznějšího kulturního štěpení uvnitř společnosti se může většinový princip z původně zamýšlené demokratické

⁸ R. Stöss – cit. d. – str. 279-280. Oproti levicověji laděným autorům konzervativní kritici společenských hnutí zdůrazňují antisystémový charakter hnutí a nepovažují jej za výzvu demokracii, nýbrž za znak její krize a ohrožení (Crozier). Pokud jim prý společnost vyjde vstříc, hrozí kolaps západního demokratického řádu (Huntington). Podobně negativní vztah měli kritici i k nově nastupujícím stranám zelených. Uváděno dle R. Dalton – *Challenging the Political Order*, Polity Press, Oxford, 1989, str. 5

⁹ R. Stöss – cit. d., str. 283-284

¹⁰ Zmiňován bývá především Claus Offe

procedury změnit ve formu panství. Západoněmeckou situaci od 60. do 80. let Habermas považuje právě za takový případ.¹¹ Princip se za daných okolností stává kontraproduktivním, snižuje legitimitu systému a nedokáže vázat menšiny. Claus Offe upozorňuje na nesplněné podmínky jeho fungování.¹² Základní předpoklad většinového principu, kterým je vratnost (reverzibilita) rozhodnutí, není zdaleka vždy splněn. Offe dodává ještě další méně důležité faktory, které problematizují neomezené užívání většinového principu. Za zmínku však stojí především jeho poznámka, že v některých citlivých tématech nelze princip vůbec použít. Autoři předkládají i své více či méně do budoucna promyšlené návrhy, které však ponecháme stranou. Základní argumentace pro náš účel postačí.

c) Nová témata - změna hodnot – Prostor pro pronikání nových témat do politické arény byl vytvořen proměnou životních podmínek v západní Evropě. Především západoevropské země dosáhly nebývalého materiálního blahobytu, objevila se nová rizika,¹³ především ekologického charakteru, vzniklá z rutinního fungování průmyslové společnosti a rozšířila se nová, individualizovaná střední třída. Nové sociální problémy, které se za těchto okolností v určitých vrstvách stávaly centrem pozornosti, souvisely s životním stylem jednotlivce. Důraz se přesunul ze socioekonomických konfliktů do oblasti společenské reprodukce.¹⁴ Nové konflikty se tak již neodehrávají mezi kapitálem a prací, ale „mezi životním světem a systémem.“¹⁵ Americký politolog Ronald Inglehart popsal tento proces ve své studii proměn hodnot v západním světě jako „tichou revoluci“, projevující

¹¹ P. Barša – *Občanská neposlušnost v současné politické teorii*, s. 66 in P. Fiala a kol. *Politický extremismus v České republice*, MU, Brno, 199 Str. 44 - 71

¹² A. Demirovic – *Demokratie, Ökologie, Ökologische Demokratie: Demokratievorstellungen der neuen sozialen Bewegungen und der Partei Die Grünen*, Verl. für interkulturelle Kommunikation, Frankfurt, 1987, str. 80-91

¹³ U. Beck – Die Grünen in der Weltrisikogesellschaft: Für den Ausbruch aus der *Abstraktionsidylle*, in Fücks, R. – *Sind die Grünen noch zu retten?: Anstöße*, Rowolth, Reinbeck, 1991, str. 186-197

¹⁴ I. Kahl-Lüdke - *Entstehungsvoraussetzungen, Möglichkeiten und Grenzen grüner Politik in der Bundesrepublik Deutschland*, Münster – Hamburg, 1992, str. 7-28

¹⁵ J. Habermas – *Problémy legitimacy v pozdním kapitalismu*, Praha, Filosofia 2000

se odklonem od materiálních k postmateriálním hodnotám.¹⁶ Změna souvisí s přesunem orientace kapitalismu z oblasti výroby na oblast spotřeby.¹⁷

d) Krize politických stran – „Krise stranických systémů se neprojevuje jejich nestabilitou, ale jejich neotřesitelnou imunitou vůči změnám navzdory hluboké kulturně-společenské změně kontextu.“¹⁸ Strany tím ztrácejí jeden z hlavních důvodů své existence. Jelikož byla nová povaha problémů ignorována politickými stranami, přenesl se konflikt zpočátku do mimoparlamentní oblasti. To bylo zvláště výrazné v ekologické otázce, v níž tzv. catch all parties¹⁹ nedokázaly přesvědčit občany o své odpovědnosti a schopnosti řešit základní problémy životního prostředí. Nástup Zelených si tak etablované strany „zavinily“ samy. Kupříkladu v roce 1978 považovalo německé strany za kompetentní v ochraně životního prostředí jen 8% německých voličů.²⁰

e) Meze růstu – V roce 1972 vyšla zpráva Římského klubu²¹ pod názvem „Meze růstu“. Zpráva přes dílčí nedostatky ve výzkumném modelu vzbudila ohromný ohlas v intelektuálních kruzích. Souhrnně lze říci, že varovala před pokračováním v soudobých výrobních a spotřebních trendech, které prý do 100 let povedou k nárazu na absolutní hranice země. Zároveň však zdůrazňovala možnost politicky trend změnit a vytvořit rovnováhu mezi ekologií a ekonomikou a doporučovala učinit tento obrat co nejdříve. V půli 70. let dala varování vědců

¹⁶ M. Novák – *Strany a stranické systémy*, Praha, SLON, 1997, str. 128-128

¹⁷ F. Znebežánek – *Sociální hnutí*, Praha, SLON, 1997

¹⁸ R. Stöss – cit. d., str. 287

¹⁹ Jako český ekvivalent ke Kirchheimerovu modelu politických stran v poválečné Evropě se užívají termíny „strana pro všechny“ (Novák), „všelidová strana“ (Fiala) či „univerzalistická strana“ (Klíma).

²⁰ I. Kahl-Lüdke- cit. d. str. 28-31. Německý politolog Klaus von Beyme upozorňuje na snižující se schopnost stran plnit některé své základní funkce. Strany ztrácejí ve prospěch jiných subjektů (hnutí, iniciativy, média) monopol na politickou aktivitu. Von Beyme má na mysli schopnosti politické mobilizace a socializace občanů. Dále von Beyme upozorňuje na méně pevnou a předvídatelnou artikulaci a agregaci společenských zájmů stranami, zapříčiněnou rozpadem tradičních společenských linií. Tlumí se rovněž ideologická a programová složka stran. Dle von Beymeho se však nejedná o krizi stran, nýbrž o průvodní jevy proměny jejich charakteru. K debatě o krizi stran je nutno podotknout, že se jedná o jev, který je pozorován dále až do současnosti a jehož symptomy se zdají prohlubovat navzdory reprezentaci kdysi přehlížených zájmů zelenými stranami. Viz. K. von Beyme – *Krise des Parteienstaats – Ein internationales Phänomen?* In. J. Raschke – *Krise der Parteien*, Opladen, 1982 str. 87-100.

²¹ Jedná se o sdružení vědců, intelektuálů a podnikatelů založené 1968 za účelem monitorování varovných globálních vývojových trendů.

větší důraz světová ropná krize, která svými důsledky (např. neděle bez aut v Německu) dodala ekologům pozornost v širší společnosti.²²

2.2 Vztah mezi vznikem strany a vnitrostranickým vývojem

Podle M. Duvergera celý život strany nese pečeť jejího vzniku²³. Postačí nám uvést si zde souvislosti, v nichž Duverger tuto tezi vyslovil. Jednalo se o řešení otázky původu politických stran, které hledal v institucionální sféře. Strany, jež v 19. století vznikaly přímo z parlamentní půdy či účelově k volebnímu boji, se po celý svůj vývoj vyznačují decentralizovanější strukturou, omezením se na získání mocenských pozic a větším vlivem parlamentní frakce. Oproti tomu strany vzniklé z již existujících institucí, např. odborů, se po celý svůj politický život vyznačují větší stranickou disciplínou a centralizací, záběrem do širšího společenského života svých příznivců a menším vlivem poslanců.²⁴ Ponechme otevřenou otázku zda tato teorie platí skutečně po celý život stran. To, že platí po dlouhou dobu jejich vývoje však považujeme za prokázané.

Při pozdějším zkoumání podmínek vzniku německé strany Zelených se pokusíme vyvodit závěry plynoucí z Duvergerova poznatku pro Zelené a pro podobný typ stran vůbec.

2.3 Charakteristika stran zelených

Obecná charakteristika stran zelených kvůli stručnosti vyžaduje oddělit od sebe obsáhlou část jejich znaků od faktorů skutečně klíčových pro pochopení vývoje strany a ostatních ekologických stran. Pro tento účel bude nezbytné zaměřit se na nové štěpení (cleavage), které přivedlo do politického života ekologické strany. Dále se budeme zabývat debatami o vhodném teoretickém modelu použitelnému na ekologické strany obecně, zmíníme některá pro vývoj strany důležitá specifika jejich existence, zařadíme zelené do srozumitelných politických souřadnic a závěrem uvedeme dilemata rozvoje strany, která jsou klíčového významu pro náš problém politických strategií.

²² více v E. P. Müller - *Die Grünen und das Parteiensystem*, Dt. Inst.-Verl., Köln, 1984, s.36-40. Meze růstu, které zpracoval tým pod vedením manželů Meadowsových je k dispozici v českém překladu

²³ M. Novák – *Strany a stranické systémy v éře globalizace*

²⁴ více tamtéž - první typ odpovídá tzv. stranám kádrů a druhý typ tzv. stranám mas, oba typy se ve 20. století přibližovaly do podoby tzv. catch - all party, kterou popsal německý politolog O. Kirchheimer v 60. letech

a) Nové štěpení – Již v první části práce byla uvedena změna hodnot ve společnosti vedoucí ke vstupu nových témat do politické arény.²⁵ Podíváme se nyní na tento kulturně-politický aspekt z historické perspektivy společenských konfliktů. S. Rokkan a S. M. Lipset ve své důležité práci o stranických systémech z roku 1967 přispěli do diskuse o politických stranách teorií o historicko-konfliktním původu stran.²⁶ Strany dle nich nejsou náhodným produktem situací současných či nedávných, ale odrážejí mnohem starší společenské konflikty, vůči nimž se na přelomu 19. a 20. století vymezily. Konkrétně západoevropské strany vytvořily svou identitu vzhledem ke konfliktům mezi státem a církví (náboženské štěpení), městem a venkovem, prací a kapitálem (třídní štěpení) a centrem a periferií. Oba autoři psali svou studii v době, kdy byl stále ještě zakonzervován poválečný stranický systém, který odrážel tyto konflikty 19. století. Nepokoje v materiálně nasycených západoevropských zemích, jež posléze vedly k rozpadu tradiční sociální struktury a k rozmrazení stranického systému, do své studie již nezahrnuli.

Změněná situace vedla Ronalda Ingleharta ke komparativnímu výzkumu hodnotové orientace obyvatel vyspělých zemí. V ní dospěl k závěru, že se v těchto společnostech vytvořilo nové štěpení mezi materiálně a postmateriálně orientovanými lidmi.²⁷ Materialisté se orientují převážně na hmotné zaopatření, na bezpečnost, obranu v zahraniční politice, na důležitost průmyslového ekonomického růstu, na řád ve společnosti a na tradiční hodnoty a autority. Postmaterialisté dávají přednost svobodě člověka ode všech autorit a jeho individualitě, pluralitě životních stylů, politické participaci, hodnotě přírodního prostředí, globálního rozdělení bohatství, dalšímu zrovnoprávnění mužů a žen, spontaneitě, novým formám výchovy, soužití, sexuality atd. Ačkoliv většina

²⁵ viz. str. 8.

²⁶ S. M. Lipset, S. Rokkan (eds.) – *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York, The Free Press, 1967. Použil jsem výklad teorie dle B. Říchové – *Úvod do současné politologie*, Praha, Portál, 2002, str. 108-112

²⁷ viz. R. Inglehart – *The Silent Revolution* (1977). Jiný názor má D.-L. Seiler, který strany zelených považuje za reprezentanta venkova na ose venkov – město. S tímto zařazením však z mnoha důvodů, které lze vyčíst i z této analýzy, nelze souhlasit. (Seilerova teorie – viz. Novák (1997) str. 125)

obyvatelstva tvoří smíšený typ, je skupina postmaterialistů natolik odlišná²⁸ od zbytku populace, že lze hovořit o štěpení rovnocenném s klasickými konflikty 19. století.²⁹

Vývoj na sebe nenechal dlouho čekat a nový segment společnosti, dosud organizovaný ve volných občanských iniciativách a společenských hnutích (především mírové, feministické, antinukleární, ekologické, hnutí 3. světa), přenesl nové štěpení do politického subsystému, kde vznikl nový typ stran - strany zelených. Nové štěpení neprošlo skrz naskrz politickým systémem, ale omezilo se pouze na jeho levou část, klasicky spojenou s ochranou práce v třídním štěpení společnosti. Strany zelených se tedy od počátku vyvíjely v opozici k socialistům a k sociální demokracii, kteří představovaly klasické růstové paradigma levice.³⁰

Podobně tomu bylo v Západním Německu, kde Zelení vytvořili svou identitu ve vztahu k SPD. Mnozí příznivci Zelených se tehdy chápali jako „skuteční“ sociální demokraté.³¹ Zelení se tak alespoň v Německu stali reprezentantem nové, postmaterialistické levice vymezující se v první řadě vůči tradiční, materialistické levici, která jí však zároveň byla nejbližším možným partnerem.³²

b) Teoretický model zelených – K bližšímu poznání charakteru konkrétních politických stran lze užít omezený teoretický model, který má platnost jen pro určitý druh stran. Neslouží poté pouze pozorovateli při snaze danou stranu lépe

²⁸ Jejich skladbu jsme již zmínili na str. 11

²⁹ Postmaterialisté taktéž splňují podmínky, které musí být splněny aby se jednalo o štěpení. Těmi jsou 1. empirický prvek – tj. rozštěpení ve společenské strukturu, 2. normativní prvek – tj. uvědomění si kolektivní odlišnosti skupiny a 3. organizační prvek - tj. projev v institucích, např. vytvoření politické strany (cit. dle J. Kmece – *Ekologické strany v Evropě*, bak. práce FSV UK, 2001)

³⁰ Ačkoli i v soc. demokraciích nabývala síly k růstu skeptická skupina především mladších straníků. V německých podmínkách o tom například svědčí vysoká účast příznivců SPD ve společenských hnutích, kupříkladu v mírovém hnutí, jež se vymezovalo proti politice rozmístování jaderných hlavic Pershing II na území SRN, které podporoval a nakonec prosadil sociálně demokratický kancléř H. Schmidt.

³¹ A. Markovits – *The Identity Crisis of B90/ The Greens*, in *New German Critique*, č.72 1997

³² Dlužno dodat, že ne všechny „ekologické“ strany v Evropě vznikly z postmateriálního štěpení. Existují i menší konzervativně laděné strany, které nereprezentují balík postmateriálních témat. Obvykle spojují konzervativní hodnoty s osamoceným tématem ochrany životního prostředí, přičemž se vyhýbají ekonomickým souvislostem ekologie. Tyto strany lze těžko blíže vymezit. Můžeme je považovat za monotematické strany bez návaznosti na historická štěpení západních společností. Volebními výsledky měřeno se jedná o velmi malé strany, které jsou ve stínu svých větších, „postmateriálních“ konkurentů. Tento druh stran zelených byl po roce 1989 vcelku úspěšný v postkomunistických zemích, kde se monotematictí zelení řadili do politického středu.

poznat, ale i samotným stranickým představitelům ke tvorbě vlastní strategie a vhodné organizaci a strukturaci své strany. V minulosti odpovídal model *strany kádrů* liberálním a konzervativním stranám a model *strany mas* stranám sociálně demokratickým.³³ Po druhé světové válce velké strany převzaly model tzv. *catch all parties*, neboli *stran pro všechny*. V posledních letech politologové pozorují opětovnou proměnu charakteru politických stran. Někteří političtí vědci hovoří o *kartelové straně* (Mair, Katz), jiní o *straně profesionálních politiků* (von Beyme). Německý politolog Joachim Raschke, zabývající se Zelenými a otázkou společenských hnutí, pro strany ekologického typu navrhuje model tzv. *rámcové profesionální strany* (professionelle Rahmenpartei).³⁴

Než se budeme tímto modelem strany zabývat, určíme si nejprve některé nevyhovující koncepty stran zelených, které by někteří pozorovatelé mohli při analýze zelených použít. Výsledky bádání při špatně použitém modelu budou mít zkreslenou podobu. Raschke jako nepoužitelné uvádí tři alternativní modely³⁵. Model *strany voličů* je nevhodný kvůli nedůvěře „zelených“ sympatizantů, ale i členů ke stranické organizovanosti a disciplíně a kvůli jejich potřebě účastnit se občanských iniciativ a společenských hnutí. Model tzv. *strany hnutí* (Bewegungspartei) se nesmí stát převažujícím konceptem kvůli přenášení nedostatků společenského hnutí do strany – partikularismus, nestabilita a nevhodný politický styl. Model *strany aktivistů* neboli profesionálních politiků nepovažuje u zelených za žádoucí pro nedostatečnou reprezentativnost a exkluzivitu, což odporuje původním „zeleným“ požadavkům po politicích a po stranách.

*Model rámcové strany*³⁶ je použitelný pro strany bez jasného voličského jádra, které je přítomné u zmíněných, pro zelené nepoužitelných modelů. Je vhodný pro typ stran s relativně slabou stranou (měřeno počtem a aktivitou členů, silou

³³ M. Novák (1997) cit.d. str. 31-32 podle M. Duvergera

³⁴ J. Raschke – *Die Grünen*, Köln, 1993, především str. 864-875. U. von Alemann zmiňuje Raschkeův model jako vzor pro všechny strany a nepovažuje jej za výstižný (von Alemann 1995). V literatuře, kterou jsem četl však Raschke model aplikuje výlučně na strany zelených.

³⁵ J. Raschke – *Die fehlstrukturierte Partei*, in R. Fücks - – *Sind die Grünen noch zu retten?: Anstösse*, Rowolth, Reinbeck, 1991, str.166-185

³⁶ více tamtéž , str. 165-185

stranické struktury) a relativně silnou voličskou klientelou (co se týče politické, sociální či kognitivní mobilizace klientely - hnutí, iniciativ či voličů). Model využívá rozdílných časových možností, kompetencí, zájmů a motivů sympatizantů, které se především u zelených kvůli původu v rozdílných společenských hnutích velmi různí. Rámcová strana se dále snaží o zprostředkování heterogenních zájmů s požadavky okolního parlamentního systému. Mnohé potenciály strany leží v postindustriální společnosti mimo její dosah, v tzv. občanské společnosti a strana se je snaží aktivizovat, zprostředkovávat mezi nimi a připoutat je tak volně k sobě. Raschkův koncept tak odpovídá Ruchtově preferovanému modelu hnutí jako zdroje (Schöpfquelle) strany, který pouze vznikl z jiného úhlu pohledu.³⁷ Strany zelených tím pádem představují nový typ politické strany.

c) Politické souřadnice – Klasické pravo-levé rozlišení je přes jeho četnou kritiku stále nejsnazším modelem vlastní strukturace stran a i jejich rozlišení voliči, kteří dokáží k pravici či levici přiřadit programové priority a principy se stejnou přesností jako odborníci.³⁸ Nové postmaterialistické štěpení, jež do politiky vnesly strany zelených, lze jako pomyslnou osu y položit kolmo k pravo-levé ose x. V rámci těchto politických souřadnic strany hledají svou identitu a voliči se jimi orientují při své volbě. V rámci efektivní, konzistentní a srozumitelné politiky je pro strany důležité se vůči oběma osám vymežit (viz příloha č. 6). Identitu zelených jako produktu postmaterialistického štěpení, jež jí dává monopol³⁹ v reprezentaci tohoto pólu politických souřadnic, jsme již zevrubně analyzovali. Zelení v Německu se však nedokázali stát jediným reprezentantem této tzv. nové politiky. Sociální demokraté se jim postupem času z části přiblížili, a to nejen v Německu. Jako každou stranu je však nezbytné vymežit i zelené na pravolevé škále.

Ekologické strany musí mít na paměti, že tzv. novým tématem není jen otázka ekologie, nýbrž obsáhlý propletenec témat plurality životních stylů a

³⁷ viz. str. 7.

³⁸ J. Raschke (1991) – cit. d., str. 170

³⁹ Nepočítáme-li všelijaké drobné mimoparlamentní levicové frakce či segmenty uvnitř liberálních a sociálně demokratických stran

spolurozhodování o společnosti a o individu. Zelení musí mít k úspěšnému a průhlednému vystupování jasno ve vztahu svých témat k otázkám společenské nerovnosti a tedy i k pravo-levému dilematu. Offe zdůrazňuje, že se vždy časem prokáže chybějící teoretické i praktické zakotvení strany rezignující na pravolevou dimenzi, která se brzy ukáže být neschopnou strategie. Boj proti pravolevé dimenzi by byl buď známkou „politického analfabetismu“ anebo „donkichotským“ vzepětím sil.⁴⁰

Případ německých Zelených, jejichž členové a příznivci se již brzy po založení identifikovali vlevo od sociální demokracie, souzní s poznatky R. Ingleharta, který v dalším rozpracování své knihy „Tichá revoluce“⁴¹ vyzoroval v západoevropských zemích převažující tendenci srůstání postmaterialismu a levice.⁴² V Německu je tento trend obzvláště silný. Poznatek odpovídá našemu tvrzení o novém štěpení, které protulo jen levou část politického spektra.⁴³

Uvedme si ještě politologická zařazení zelených, která jsou pro stranu buď nevhodná anebo vycházejí z jejího nepochopení. Prvním je model zelených jako představitelů *radikální levice*. Radikálové však postrádají relevantní politické strategie a řešení problémů a spoléhají tak na masovou mobilizaci mimoparlamentních složek⁴⁴, což je činí nepoužitelné pro sféru parlamentní politiky a změnu systému zevnitř. Druhým je model zelených jako *strany všech ekologů* (ökologische Sammlungspartei) nenacházející se „na pravici ani na levi, nýbrž vpředu“. Ekologický populismus snažící se spojit všechny společenské segmenty pod jednou „ekologickou“ střechou sice bude čas od času vystupovat do popředí, takový model je však z uváděných důvodů (komplex postmateriálních problémů a řešení přesahující pouhou otázku životního

⁴⁰ J. Raschke (1991) – cit.d. str. 171

⁴¹ R. Inglehart - *Cultural Shift in Advanced Societies*, (1989)

⁴² J. Raschke (1991) – cit. d. – str. 170-172. V zásadě došlo ke spojení tzv. nové levice ze studentských nepokojů 60. let, která v sobě již obsahovala postmaterialistické tendence a příznivců nových sociálních hnutí konce 70. let, v jejichž souvislosti Inglehart postmaterialismus vysledoval.

⁴³ Novák (1997) však zmiňuje tzv. tichou kontrarevoluci – nárůst pravicového populismu i v reakci na novou levi

⁴⁴ J. Raschke (1991) – cit. d., str. 178

prostředí) s efektivní stranou reprezentující „tichou revoluci“ neslučitelný.⁴⁵ Posledním nedorozuměním v chápání zelených je model monotematické strany, tzv. *one-issue party*. Vychází jak z nepochopení složitosti postmateriálních hodnot tak z přehlížení argumentace zelených. Téma ekologie zelení nechápou úzce v omezení na ochranu životního prostředí. Jde o komplexní rozvojové paradigma, které se stalo vyzyvatelem převládajícího růstového paradigmatu. Politologové zabývající se novými politickými stranami upozorňují na možnou záměnu ochrany životního prostředí, která je slučitelná s konzervativními hodnotami a která je spokojena v rámci etablovaných stranických a systémových struktur s ekologií, kterou tvoří komplexní složité propojení požadavků v mnoha politických oblastech.⁴⁶

d) Specifika zelených - Specifika strany částečně vycházejí již z toho, že její členové ji vnímají jakožto odlišnou od etablovaných stran. Tato představa se pak v počátcích strany vyjadřovala nekonformním politickým projevem⁴⁷. Specifický původ v heterogenním společenském hnutí se projevil i snahou o novou, radikálně demokratickou organizaci strany, která se měla stát jen „přívěškem, hlásnou troubou hnutí“. V obou oblastech Zelení sice zdaleka s ostatními německými stranami nesplynuli, výrazně však své radikální projevy otupili.

Voliče jsme již výše charakterizovali jako mladší příslušníky nové střední třídy, z města, s vyšším vzděláním a pracující v terciálním sektoru. K plnému obrazu zbývá dodat, že voliči se stranou zestárlí a spolu s ní se dále integrovali do systému. Nikdy však nešlo o žádné extremisty nepřátelské systému. Naopak více než ostatní voliči věří v možnost ovlivňovat politiku a zdaleka nejvíce spolupracují v občanských iniciativách či hnutích. Jde sice o velmi heterogenní skupinu, ve své mnohosti je však jasně odlišitelná od voličů ostatních stran.⁴⁸

⁴⁵ tamtéž - Dále Raschke uvádí, že jedinou stranou mimo pravici a levici s úspěchem na obou pólech i ve středu v německých dějinách byla NSDAP. Není ani divu, že mnozí přívrženci všeobjímající strany v Německu šokovali i svými (eko)fašistickými výpady či biografiemi.

⁴⁶ F. Müller-Rommel a T. Poguntke – *Die Grünen*, in. A. Mintzel, H. Oberreuter – *Parteien in der BRD*, Leske – Budrich, Opladen, 1992, str. 319-361

⁴⁷ Známa je především inaugurace J.Fischera jakožto prvního zeleného zemského ministra v roce 1985 ve starých džínách a v teniskách

⁴⁸ F. Müller-Rommel a T. Poguntke – cit. d., str. 352-356

Tito voliči na stranu kladou vysoké nároky a vždy svou volbu racionálně zvažují. Nejsou k ní natolik trvale připoutáni jako ostatní voliči ke svým stranám, což zeleným přináší obtíže a rizika. Na druhou stranu odpouštěli své straně rozpory 80. let hraničící s chaosem, což lze vysvětlit jistou atraktivitou tohoto stavu pro tyto voliče v tehdejší době. Postoj voličů se sice časem poněkud zmírnil, stále lze však říci, že na Zelené kladou nárok „nonkonformního realismu či realistického nonkonformismu“⁴⁹.

e) Dilemata rozvoje zelených – Dilema rozvoje strany úzce souvisí s různými preferovanými politickými strategiemi, proto se jím blíže budeme zabývat ve třetí části této práce. Zde budiž jen pro úplnost uvedeno shrnutí a zjednodušení dilematu. Spor souvisí se vztahem strany k hnutí a je produktem různých tradic seskupených v zelených stranách. Vychází ze základního dilematu radikálních cílů a sféry tradiční politiky, kam bylo rozhodnuto vstoupit. Stojí zde proti sobě čisté zásady a nutnosti politického fungování strany.⁵⁰ Konflikty tohoto rázu provázely Zelené od samého jejich vzniku, prakticky již od debaty zda vůbec stranu zakládat. I politické úspěchy tedy nechávají znovu zvedat diskuse o politické identitě strany. Raschkův model nachází všeobecnou podporu pomalu.

2.4 Strana Zelených v parlamentu

Strana Zelených se brzy po svém vzniku dostala do zemských parlamentů (viz. příloha č. 1) a již v roce 1983 ziskem 5,6% hlasů vstoupila i do parlamentu spolkového (Bundestag). V průběhu následných čtyř volebně úspěšných let potom vstupovala do dalších zemských sněmů.⁵¹ Ve volbách 1987 přes vnitrostranický chaos navýšila podíl svých hlasů na 8,3%. Nehledě na úspěch došlo brzy k vyvrcholení vnitrostranických sporů. Nepřipravenost a strukturální nedostatky Zelených spolu s nevhodnými vnějšími podmínkami vedly v roce 1990 k selhání strany v prvních volbách sjednoceného Německa, kdy západní

⁴⁹ F. Walter, T. Dürr – *Die Heimatlosigkeit der Macht*, Alexander Fest Verlag, Berlin, 2002

⁵⁰ více v A. Markovits – cit. d.

⁵¹ Zemské volby jsou v Německu rozloženy do celého volebního období federální vlády, což vede k takřka permanentnímu volebnímu boji a k tomu, že v těchto volbách lépe prospívají opoziční strany, které poté jako členové zemských vlád svým zastoupením ve druhé parlamentní komoře (Bundesrat) získávají podíl na mocenském rozhodování. Tento faktor bývá kritizován, jelikož snižuje akceschopnost vlády a rozeznatelnost stran.

Zelení těsně (4,8%) nedosáhli potřebných 5% hlasů. Další čtyři roky bylo v Bundestagu přítomno jen 8 poslanců jejich východních partnerů, kteří ve svém volebním obvodu dosáhli 6% hlasů a kteří se od západních Zelených výrazně lišili. Po reformách, které otupily radikální osten strany a zvýšily její efektivitu, Zelení v dalších čtyřech letech zaznamenávali úspěchy v západních spolkových zemích, kde se často stali třetí nejsilnější stranou. Postupně však docházelo k jejich vytlačení z východoněmeckých zemí, čímž se potvrdil západoněmecký kontext existence strany. Jako zástupci postmateriálních problémů nemohli Zelení uspět v částech země, kde dosud hrály prim materiální otázky, reprezentované na levici postkomunistickou PDS. V roce 1994 se již spojená strana pod názvem Aliance 90/Zelení dostala zpět do parlamentu s 7,3% hlasů. Nový obraz efektivnější strany vedl v tomto volebním období ke stabilizaci pozice Zelených v zemích a ve volbách 1998 opět i k nominálnímu překonání FDP jako třetí síly německého stranického spektra s 6,7% hlasů. Současně vznikla první spolková rudozelená vláda v čele s kancléřem Schröderem a vicekancléřem Fischerem, kterou část obyvatelstva vítala s velikými nadějemi a druhá část s neméně hlasitými obavami. Zelení na své četné chyby v prvních dvou letech vlády doplatili masivními ztrátami ve volbách do zemských sněmů. Ve druhé polovině vládní periody však došlo k postupnému nárůstu preferencí, což vyvrcholilo volebním úspěchem 2002. Ziskem 8,6% hlasů potvrdili třetí místo v systému a de facto zachránili rudozelenou vládu vedenou oslabenou SPD. Povolební rapidní ztráta důvěry vlády se na rozdíl od ztrácející SPD v preferencích Zelených a v jejich volebních výsledcích ve spolkových zemích dosud neodrazila.

Zelení v průběhu své parlamentní přítomnosti sami sebe vždy chápali jako progresivní sílu a i v rudozelené vládě se prezentují jako „motor“ reform. Zpočátku byli považováni za systémově opoziční skupinu a média se více než na jejich programové prezentování soustředila na vnější projevy strany a jejich poslanců.⁵² To si ovšem Zelení svým počátečním důrazem na nezvyklé způsoby

⁵² I. Kahl – Lüdtke – cit. d., str. 52

vystupování zavinili zčásti i sami. Tomuto mediálnímu obrazu prvních dvou legislativních period ovšem protirečila skutečnost vysoké parlamentní aktivity strany. Představovala tak svůj vůči etablovaným stranám velmi odlišný pohled na problémy země.⁵³

2.5 Vliv Zelených na německý stranický systém

a) Kde hledat úspěch? – Než přejdeme k posuzování vlivu Zelených na různé aspekty německého politického prostředí, je třeba zamyslet se nad otázkou, jak určit úspěšnost strany podobného typu. Je přitom třeba zmínit jednu již uvedenou okolnost, a to vznik strany ze spontánně protestujících nových společenských hnutí jako nositele nových, dosud přehlížených témat. Účelem vzniku strany bylo tedy dodat těmto tématům větší pozornosti a napravit deficit politiky v jejich řešení. Základní cíl politických stran, dobytí moci, se zpočátku nezdál být důležitým. Zelení spíše využívali parlament jako tribunu pro prezentaci svých nových témat. Proto alespoň v první velké fázi života strany, do německého sjednocení, nelze na stranu použít kritéria vhodná ke klasickému hodnocení politických stran. Vstup do vlád, protlačení svých elit do mocenských pozic, prosazení návrhů zákonů, ba dokonce ani zisk parlamentních mandátů nám v hodnocení úspěšnosti Zelených v první fázi jejich vývoje nepomohou.

Vliv strany je třeba posuzovat dle reakce německé politické kultury na její úspěch⁵⁴. Postupně budeme analyzovat změnu politické kultury z hledisek stranického systému, etablovaných stran a společnosti jako celku. Ina Kahl – Lüdtker vidí základní vliv Zelených ve dvou oblastech. Za prvé jde o reakci ostatních stran strachujících se o voliče, kteří by při pokračujícím přehlížení „zelených“ témat nového konkurenta dále posílili. Za druhé se jedná o prezentaci „zelených“ témat v médiích a v institucích státu, která přinutila všechny účastníky veřejného života a zainteresovanou veřejnost se jimi zabírat.

⁵³ Alex Demirovic (cit. d.) dopočítal, že Zelení si během své první legislativní periody připsali 38 ze 70 velkých interpelací v Bundestagu (vůdce opozice SPD 20), 384 ze 478 malých interpelací, přišli se 32 zákonodárnými iniciativami (SPD 35), vyžádali si 17 ze 40 aktuálních hodin Bundestagu ke sporným tématům (SPD 16) a prý vůbec patřili přes nedostatečnou stranickou logistiku k nejpilnějším. Vysoká aktivita strany pokračovala i po její plné integraci do systému po roce 1994, kdy se stala všemi stranami uznávaným etablovaným partnerem.

⁵⁴ D. Jahn – *Green Politics and Parties in Germany*, in *Greening the Millenium*, London, 1997

Lze shrnout, že se Zelení během prvních deseti let stali garantem veřejného diskursu otevřeného novým tématům. Tento úspěch před stranu ohroženou ztrátou monopolu na nová témata (strana hovoří o tzv. Themenklau) postavil nové úkoly spojené s novou rolí ve stranickém systému, kterým se od počátku 90. let snaží čelit. Více viz. příloha č. 2.

b) Vliv na stranický systém – Vliv na stranický systém lze posuzovat trojím způsobem – vlivem systémovým, vlivem obsahovým a vlivem institucionálním.

1. *Vliv systémový*: Jean Blondel vytvořil pro Německo specifický model stranického systému, tzv. model dvou a půl strany.⁵⁵ Spočívá v existenci dvou velkých stran neschopných většinové vlády v zemi a jedné malé strany, od jejíž rozhodnutí se odvíjí složení vládní koalice. Takový systém se vytvořil v SRN padesátých let a trval do roku 1983, kdy strnulost stranického systému svým volebním úspěchem narušili Zelení. Do té doby se v Německu vláda nikdy nezměnila rozhodnutím voličů, ale jen změnou politického směru ve vedení malé a centristické FDP.⁵⁶ Po dalších deset let se postupně pozice FDP jako nositele většiny nabourávala, a to nejprve na zemské úrovni. Na spolkové úrovni sice ke změně došlo až v roce 1998, již od voleb 1987 však alternativa byla brána v potaz⁵⁷ a již roku 1990 pouze vývoj mezinárodní situace (sjednocení Německa) zabránil prvním vážným rudo-zeleným námluvám. Tento vývoj se podepsal na stavu FDP, která byla vtlačena do nové pozice a postupně ve spolkových zemích i v celém Německu ztratila pozici třetí síly. Zelení tak zajistili předpoklady pro alternující, vládní změny umožňující stranický systém.⁵⁸ Po volbách 1998 se hovořilo o tom, že si Němci po dlouhých desetiletích skutečně zvolili novou vládu.

2. *Vliv obsahový*: Německý politolog Richard Stöss⁵⁹ vychází z předpokladu vzniku společenských hnutí a stran zelených jako reakce na neschopnost etablovaných stran reagovat adekvátně na nová témata. Zajišťují tím

⁵⁵ M. Novák (1997) – cit. d., str. 167-173

⁵⁶ Dle Nováka (1999) v Německu byla narušena jedna z podmínek neklasické teorie demokracie (Popper, Schumpeter), tj. možnost občanů nenásilně ve svobodných volbách sesadit stávající vládu.

⁵⁷ G. Olzog, H. J. Liese – *Die Parteien in der BRD*, Opladen, 1998

⁵⁸ E. Jesse – *Die Parteien im westlichen Deutschland von 1945 bis zur deutschen Einheit 1990*, in O. Gabriel/ R. Stöss/O. Niedermayer – *Parteiendemokratie in Deutschland*, Leske – Budrich, Opladen, 1997

⁵⁹ R. Stöss – cit. d., str. 286-292

modernizaci stranického systému, do něhož jsou postupně koptováni. V Německu dle něj hnutí a Zelení nedokázali odstranit strukturální deficity systému, ale přesto způsobili velké změny. Došlo k senzibilizaci lidí pro jejich nová témata, která se stala úspěšným vyzývatelem převládajícího, růstového paradigmatu. Ideje hnutí dle Stösse vstoupily do politického řádu a modernizovaly jej, instituce vyslechly poselství hnutí a změnil se. Úspěch znamená zánik hnutí, které předalo svou energii do deficitního systému. Jedinou formou udržení hnutí v delším horizontu je jeho řízený zánik přeměnou v politickou stranu.

3. *Vliv institucionální*: Jedná se o promítnutí „zelených“ zájmů do institucí státu. Straně se podařilo již z pozice opozice, která byla etablovanými stranami ostentativně přehlížena⁶⁰, prosadit ekologické zákonodárství, které patří k nejpřísnějším na světě. Zákony často obsahovaly jen několik let staré požadavky Zelených.⁶¹ Podobně bylo po Černobylské katastrofě, kdy se etablované strany bály rychlého přesunu voličů k Zeleným⁶², založeno ministerstvo životního prostředí s křesťanskodemokratickým ministrem.

c) Vliv na etablované politické strany – Ferdinand Müller-Rommel uvádí, že vliv Zelených je možné vidět již jen v tom jak rychle většinové strany změnila svá stanoviska, ba i předchozí rozhodnutí kvůli aktivitám nového konkurenta.⁶³ Odvrácenou stránku tohoto procesu představuje zmíněné programové vykrádání strany.

V Německu již koncem 80. let SPD prakticky převzala ekologický volební program Zelených a ekologické požadavky vnikly i do programů ostatních stran. Všechny strany se také začaly věnovat „zelené“ otázce společenského i vnitrostranického zrovnoprávnění mužů a žen, což uvnitř křesťanských demokratů bylo do té doby tabu. Zelení zapříčinili vnitřní debaty o dalším

⁶⁰ I. Kahl – Lüdtke (cit. d.) uvádí, že k dobrému tónu stran patřilo odmítnutí návrhy Zelených

⁶¹ A. Blassberg – *Der Diskurs von Ökologie und Risiko: eine Analyse der programmatischen Aussagen der Grünen*, Münster, 1999, str. 113

⁶² Strana však vnitřními třenicemi možnost prohodila

⁶³ F. Müller-Rommel – *The Greens in Western Europe. Similar but Different*, in *International Political Science Review*, Vol. 6 No.4, 1985. s. 483 - 499

směřování uvnitř FDP a SPD. Skrz sociální demokracii dodnes vede linie mezi zastánci nové a staré levice.

d) *Vliv na levici* – Zlom uvnitř levice na růstové a postmaterialistické paradigma se neomezil pouze na Německo, kde se jeho nositelem stali Zelení. Byl produktem celého hnutí tzv. nové levice a nových sociálních hnutí, které dlouhodobě změnilo veřejný diskurs celé západní Evropy.⁶⁴ Hnutí se po modernizaci politické arény opět rozpustilo, aniž by za sebou zanechala organizační stopu. Výjimkou je dle Markovitsa právě německá strana Zelených, která je prý jedním z mála a určitě nejvlivnějším a největším institucionálním dědicem nové levice. Zlom, který strana zapříčinila v Německu, prý proměnil k nepoznání sto let starou tvář evropské levice, vůči níž se hnutí zpočátku vymezovalo.⁶⁵ Změnu způsobilo především téma ekologie, které do té doby do výbavy levice zdaleka nepatřilo a nyní se stalo jedním z jejích základních požadavků. Tuto změnu identity evropské levice Markovits na vlivu Zelených v Německu oceňuje jako hlavní nadčasový výsledek.

e) *Vliv na německou společnost* – Většinu aspektů s dalekosáhlým vlivem na německou společnost jsme již probrali v předešlých částech. Jednalo se především o změnu politické kultury země. Lze dodat, že úspěch společenských hnutí a Zelených zapříčinil rovněž větší participaci občanů na politice formou všemožných občanských sdružení.⁶⁶

Je možné uvést ještě důležitý faktor proměny celospolečenského konsensu. Program strany se neodrazil pouze v institucích, nýbrž i ve vědomí lidí, kteří ekologická a širší „zelená“ témata přijali v podobě oproštěné od systémových prvků z velké části za své. Vyzývatelské ekologické paradigma tak vcelku úspěšně proměnilo převládající růstový přístup.

Poslední zapomenanou funkcí Zelených bylo nejméně do sjednocení Německa absorbování protestního potenciálu mladých radikálů, kteří si ve straně

⁶⁴ A. Markovits – cit. d.

⁶⁵ A. Markovits – cit. d. Je třeba uvést, že němečtí Zelení vždy byli jistým vzorem pro zelené strany jinde v Evropě. Jejich brzká levicová orientace ovlivnila mnoho dalších zelených, kteří řešili toto dilema. Západoevropské zelené lze v celku pojímat za určitého dědice nové levice

⁶⁶ R. Stöss – cit. d., str. 293. Obzvláště u voličů Zelených je tato účast obzvláště vysoká.

našli prvky, s nimiž se ztotožňovali. V souvislosti s proměnou strany po sjednocení, které se budeme věnovat ve třetí části, došlo k jejich přechodu k postkomunistické PDS či k drobným autonomním skupinám.

3. Politické strategie strany Zelených

Hovoříme-li o strategiích politických stran, máme na mysli propojení několika faktorů, které předurčují způsob prosazování programových cílů politickými stranami. Jedná se o spojení následujících faktorů klíčových pro úspěch politických stran v daném systému:

- vhodné organizační struktury strany,
- základního vztahu strany k moci a institucím systému,
- vztahu k vyjednávání kompromisů, tj. k aliancím, koalicím a parlamentu jako takovému,
- politického stylu prezentovaného navenek vůči voliči.

Zatímco programové cíle stran tvoří jejich obsahovou stránku odpovídající na otázku „jakou dělat politiku?“, jsou strategické postupy stran odpovědí na otázku „jak tuto politiku uskutečnit?“. Jedná se o dvě různé oblasti, které by strany neměly směšovat. Zelení se této chyby dlouho dopouštěli, čemuž odpovídala k nezdaru odsouzená snaha chovat se ve sféře politických stran po vzoru společenského hnutí. Takovými pokusy byly kupříkladu neefektivní vnitrostranická radikální demokracie a kontrola, rotace poslanců po polovině jejich volebního období, neochota ke kompromisům a k aliancím s kýmkoli a další.⁶⁷

Zelené strany jsou první „rodinou“ politických stran, která vstoupila mezi strany vzniklé koncem 19. či počátkem 20. století. Zatímco tyto starší strany mají ve svých strategiích víceméně jasno, musel si nový aktér svou cestu teprve najít.

⁶⁷ Poněkud odborněji tyto oba světy pojmenovává Goddín ve své práci „Green Political Theory“, když odlišuje teorii jednání (strategie) a teorii hodnot (program), které zelení směšují. Uvedeno dle Kmece (cit. d.)

Sociální báze zelených, levicoví liberálové, mají smělé obsahové návrhy na reformy ve společnosti. Chybí jim však povědomí o nutnostech politické sféry v oblasti strategické a organizační, tj. v tom jak musí strana působit, aby prosadila své návrhy. Proto pokud dosáhnou svých cílů, bývá to spíše nepřímou cestou nátlaku na ostatní strany a na veřejné mínění. Tyto nestandardní způsoby politického boje jsou samozřejmě nutné a vhodné. Nicméně přímé a účinné prosazování svých cílů parlamentní cestou nesmí zůstat stranou. Přitom je třeba, aby levicoví liberálové poznali jisté zákonitosti stranické politiky, jichž je třeba se držet. V opačném případě strany sice mnoho nahovoří, avšak nedokáží toho příliš realizovat. Raschkův model „profesionální rámcové strany“ spojuje oba popsané způsoby politické soutěže. Volně na stranu napojená hnutí tvoří mimoparlamentní politiku v tzv. občanské společnosti a profesionalizované a efektivní jádro strany působí ve standardním parlamentním boji. Hnutí přitom chápou funkční nutnosti stran plných kompromisů a nutnosti volit mezi prioritami a strana zas podporuje aktivity hnutí a aktivně s ním udržuje svá pouta. Tento model je však Weberovským *ideálním typem*, k němuž má realita strany ještě daleko. Je otázkou zda se k němu vůbec někdy přiblíží, ačkoli by takový stav byl z hlediska prosazování „zelených“ cílů jistě vhodný. Dva politické světy by žily vedle sebe a vzájemně by se podporovaly při dosažení společných cílů.

Je třeba si zodpovědět otázku *jak vlastně politické strategie hodnotit*. Co vůbec volič od strany očekává? Volič dává hlas straně proto, aby tato prosadila určitý politický koncept, s nímž se volič ztotožňuje. Podle subjektivně vnímané úspěšnosti v prosazení cílů stranu posléze hodnotí.⁶⁸ Jen ve výjimečných obdobích, kterým bylo například krátké období před a po vstupu Zelených do parlamentu, má volič zájem více o neotřelou image strany jako kritika soudobých poměrů, než jako aktivního politického tvůrce reform.

Ekolog von Lersner hovoří o dvou rolích, kterých je potřeba při ochraně krajiny a při levicově-liberální politice vůbec. Prvou je role *žalobce*, který

⁶⁸ Jedná se samozřejmě o zjednodušený obraz. Není zde místo zaobírat se rolí médií při vytváření virtuálního světa, který se od reality více či méně vzdaluje a podle něhož se voliči rozhodují. Rolí hraje tedy hlavně „obraz“ strany.

upozorňuje na neduhy systému. Druhou je role *obhájce*, jenž se pomalu pomocí kompromisů snaží problémy vyřešit ve prospěch svých ideálů.⁶⁹ Obě role jsou nutné, občané však v parlamentu nechtějí „žalobce“. Jeho místo je v mimoparlamentní oblasti. Do parlamentu budou lidé volit jedině „obhájce“, kteří budou důvěryhodní politicky prosadit předložené reformy. Nehledají totiž ekologické vzdušné zámky, nýbrž reálnou ekologickou alternativu. Zelené strany v sobě vždy budou obsahovat kus „žalobce“, nesmí však zapomenout, že u voleb budou souzeni podle úspěchů v roli „obhájce“.⁷⁰

3.1 Okolnosti vzniku Zelených a návaznost na nová společenská hnutí

Při zkoumání vzniku Zelených nestačí soustředit se pouze na samotný vznik strany případně na dobu těsně před ním. Strana vychází hluboce z německého kontextu změn, které zemi zachvátily s dospíváním poválečných generací od konce 60. let. Než přejdeme ke vzniku strany, bude třeba podívat se na některé aspekty studentského hnutí osmašedesátníků a na občanské iniciativy a společenská hnutí, jež nastoupily do demokratizovaného veřejného prostoru a vystřídaly osmašedesátníky v úloze nositele protestu. Koncem kapitoly provedeme zhodnocení poznatků s ohledem na teoretické závěry první kapitoly a s ohledem na strategické jednání strany.

a) Studentské hnutí „osmašedesátníků“ (APO) – Druhá polovina šedesátých let tvoří zlom ve vývoji poválečného Německa. Vzniklo hned několik protestních potenciálů, které se spojily a vedly k nebývalé politizaci studentů v zemi. Po volbách v roce 1966 vzniklá „velká koalice“ CDU/CSU a SPD vedla ke stavu, kdy v systému neexistovala účinná opozice. Náhradou parlamentní opozice se stalo až studentské hnutí, pod jehož vedením byla vytvořena radikálně levicová mimoparlamentní opozice (APO – ausserparlamentarische Opposition). Olej do ohně dále přilévala nejasná nacistická minulost kancléře Kiessingera (CDU/CSU). Po roce 1949 odbytá denacifikace země vedla k dalším potížím. Protest se obrátil proti přestárlým akademickým pracovníkům, kteří krom nejasné

⁶⁹ H. von Lersner – *Anwalt oder Ankläger? Zur möglichen Rolle der Grünen*, in. R. Fücks (cit. d.) s. 198 - 202

⁷⁰ Je třeba pro jistotu připomenout, že tím neztrácíme ze zřetele nutné zachování vlastní identity, které je pro profesionální rámcové strany klíčové a které by taková strana měla řešit volným napojením „žalobců“ na sebe.

minulosti bránili reformám univerzitního školství ve prospěch požadavků studentů. Ve stejné době se do Evropy začaly dostávat šokující informace o vietnamské válce, které studenty obrátily zády k oficiálně hlavnímu spojenci z USA. První generace narozená do poválečného blahobytu si dále přestala vážit materiálních výtěžků vzniklých z práce svých rodičů. Starší občané se proti studentům stavěli velmi ostře, neboť je chápali jako ohrožení svých pozic, výtěžků a jakékoliv autority.⁷¹ Dále radikalizované hnutí se po roce 1969 postupně utlumovalo, k čemuž přispěl i vznik s nadějemi očekávané sociálně-liberální vládní koalice pod vedením charismatického kancléře Willyho Brandta. Po rychle upadajícím hnutí, které nastoupilo Dutschkem navrhnou „cestu napříč institucemi“, nezbyly institucionální stopy – samozřejmě kromě radikální teroristické Frakce Rudé armády, která po 70. a 80. léta šířila svými zločiny po zemi strach.

Vliv osmašedesátníků se plně projevil v politické kultuře SRN. Bez nadsázky lze říci, že otevřeli cestu k úspěchu Zelených v zemi.⁷² Německá politická kultura se tradičně vyznačovala mentalitou podřízenosti, vírou v autority a politickou apatií a osmašedesátníci do této kultury vnesli touhu po participaci a po větší demokratičnosti.⁷³ Z politické apatie bylo vytrženo celé Německo, které se vůči hnutí osmašedesátníků dosud názorově vyhraňuje. S ohledem na Zelené je zajímavý poznatek, že osmašedesátníci byli velmi ideologicky a strategicky pestrým hnutím.

b) Občanské iniciativy a nová společenská hnutí – Nástup monotematických občanských iniciativ počátku 70. let byl ovlivněn změnou klimatu v zemi po nástupu W. Brandta a změnou politické kultury po roce 1968. V roce 1972 vznikl republikový svaz zastřešující ekologické iniciativy (BBU). Hospodářská krize

⁷¹ Do země se protest rozšířil po smrti studenta Benno Ohnesorga, kterého při protestech proti návštěvě iránského diktátora šáha Páhlávího v Berlíně v roce 1967 zastřelil policista. Radikalizace v zemi vedla k atentátu na neformálního vůdce protestů, odborného asistenta na Berlínské Svobodné Univerzitě Rudiho Dutschkeho. Následkům atentátu Dutschke v roce 1979 podlehl. Před svou smrtí se opět politicky angažoval při vzniku zelené strany v zemi. Strana tak ztratila možný silný spojovací článek a respektovanou autoritu.

⁷² Důsledky APO podrobně popisuje např. I. Kahl – Lüdke - cit. d., str. 34-43

⁷³ Kancléř Brandt ve svém vládním prohlášení k nadšení studentů prohlásil, že německá demokracie teprve začíná žít a čeká ji další prohlubování. „Odvázat se více demokracie“ bylo heslem jeho prohlášení.

poloviny 70. let, potíže druhé Brandtovy vlády⁷⁴ a nástup pragmatického sociálně demokratického kancléře Helmutha Schmidta v roce 1974⁷⁵ však vyvolaly zlom uvnitř občanských iniciativ. Iniciativy došly k poznání širšího strukturálního pozadí problémů, které se snažily napravit. Na úkor aktivních hnutí začaly nabývat na síle protestní iniciativy, které se místo aktivních návrhů začaly bránit proti záměrům jiného aktéra (stát, korporace).

Mezi reaktivními iniciativami zaujímaly koncem 70. let prim hnutí proti jaderné energetice a počátkem 80. let hnutí mírové, bránící se hlavně proti rozmístění jaderných hlavic na území Německa. Celkově se však jednalo o velmi heterogenní hnutí s rozsáhlými požadavky v různých oblastech. Nová nebyla ani tak existence protestu jako spíše jeho šíře. Koncem 70. let se v Německu počet účastníků práce v různých iniciativách vyrovnal počtu straníků. Pro svou odlišnost od osmašedesátníků, kteří již z velké části nastoupili svou „cestu napříč institucemi“ a jejichž vyprázdněný terén obsadili, se členům hnutí konce 70. let někdy říká osmasedmdesátníci.⁷⁶ Společenská hnutí měla v první řadě antitechnickou orientaci⁷⁷ a obsahovala tedy i konzervativní stanoviska. Politická příslušnost jejich příznivců byla taktéž různá. Kahl - Lüdkeová dělí sympatizanty společenských hnutí na konzervativce, klasické ekology, reformisty, anarchismu blízké spontaneisty, demokratické socialisty a komunisty (maoisty i dogmatické komunisty).⁷⁸ Zelení tedy nebyli osamocenými dědici celého hnutí, jak se zpočátku snažili především fundamentalisté prezentovat. Hnutí bylo negativní koalicí, kterou spojovalo „anti“ vymezení, což se nutně projevilo při snaze o vytvoření pozitivního programu.

⁷⁴ Emoce vzbudil tzv. Radikalenerlass, zakazující radikálům levicového (proti nim byl zaměřen) i pravicového spektra zaměstnání ve státních službách a byrokracii.

⁷⁵ Brandt musel odstoupit kvůli aféře s agentem východoněmecké STASI, který se dostal do kruhu jeho nejbližších spolupracovníků.

⁷⁶ F. Walter/ T. Dürr – cit. d.

⁷⁷ V západním Německu došlo k radikálnímu poklesu důvěry v techniku jako nositele pokroku – v roce 1966 technice v tomto významu důvěřovalo 72% dotázaných, v roce 1976 50% a v roce 1981 pouhých 30%. Viz. G. Langguth – *Der grüner Faktor: von der Beegung zur Partei*, Interfrom, Zurich 1984, str. 16

⁷⁸ I. Kahl-Lüdke – cit. d., str. 43-53

c) *Od hnutí ke straně* – Koncem 70. let radikální násilná menšina diskreditovala celé hnutí. Ostré policejní reakce byly namířené proti všem demonstrantům snažícím se blokovat jaderné elektrárny. V Grohnde a Brokdorfu střety s policií „připomínající občanskou válku“ ukázaly aktivistům jejich hranice a vedly k úvahám, jak zabránit úpadku celého hnutí. Řešení, které se nabízelo k opuštění defenzívy hnutí, bylo založení politické strany. Popud k jejímu vytvoření dal již 1977 BBU a posléze začaly vznikat regionální volební listiny tvořené členy hnutí. V roce 1977 vznikla v Dolním Sasku první zemská volební listina - GLU - která rovnou získala 3,4% hlasů a postupně dalších volebních listin přibývalo. Často proti sobě však stály dvě kandidátky – alternativní ovlivněné radikálně levicovými názory a umírněné s hodnotově konzervativními ekology.

Zakládání stran bylo zpočátku neseno především konzervativními a středovými částmi hnutí. Tak tomu bylo i v roce 1979, kdy na popud BBU byla k volbám do Evropského parlamentu vytvořena strana SPV DG (Zvláštní politické sdružení – Zelení). Iniciativa byla vedena především umírněnou částí hnutí, v čele kandidátky však stála sociální demokratka, symbol hnutí a pozdější vůdkyně fundamentalistů v Zelených Petra Kellyová. SPV DG získali 3,2% hlasů, což přineslo finanční odměnu a povzbudilo i dosud vně stojící síly k účasti na zakládání nadějně strany.

Vytvořily se dva „zelené“ proudy – *čistí ekologové* (od konzervativců po fundamentalisty) a *alternativní* s původem v různých subkulturách (ovlivnění maoismem, anarchismem či reformním socialismem). Postupně v některých spolkových zemích, především v Berlíně, Hamburku a na severu alternativní převážili, zatímco jinde, především na jihu, nabyli vlivu umírnění ekologové. Ve zbylých zemích oba proudy žily vedle sebe a bojovaly o moc.

d) *Vznik strany* – Při vzniku strany je třeba brát v potaz německou 5% klauzuli pro vstup do parlamentu. Nebyla tak vysoká, aby se úspěch stal nemožným, ani tak nízká, aby jednotlivé skupiny uspěly bez spojení s jinými proudy.⁷⁹ Je jisté,

⁷⁹ D. Jahn – cit. d.

že při jiném volebním systému by se členové Zelených pod jednou politickou střechou nesešli. V případě strany lze tedy hovořit o „artefaktu 5% klauzule“⁸⁰.

Období zakládání strany v sobě nese původ pozdějších strategických sporů, které byly zpočátku vytěsňovány. Zároveň bylo velmi brzy vyřešeno první strategické dilema týkající se umístění na pravolevých politických souřadnicích. Pro stranu bylo prospěšné, že se v této otázce stala rychle průhlednou. Zakládací sjezd strany se konal koncem ledna 1980 v Karlsruhe. Počáteční rozpětí strany sahalo od „krajní levice po krajní pravici...a strana se zpočátku zaštiťovala heslem zformulovaným H. Gruhlem (vůdce konzervativního křídla – pozn. T.L.) ‘nejsme ani vlevo, ani vpravo, ale vpředu.’“⁸¹

Na následné programové konferenci v březnu v Saarbrückenu se plně projevila odlišnost mezi kontinuem směrů od radikální levice po autoritářské konzervativce. Spornými body se staly především právo žen na potrat a sociálně-ekonomické otázky. První problém byl vyřešen diplomatickou formulací, ve druhém převážily levicové požadavky. To vedlo k částečnému odchodu konzervativců, který se dokončil po neúspěšných volbách v říjnu 1980, kdy strana získala pouze 1,5% hlasů. Tou dobou už ve straně jasně převážila levice a i většina voličů se již neidentifikovala se středem, v němž se pohybovala při vzniku strany, ale přesunula se nalevo od SPD. Vystoupivší konzervativci pod vedením H. Gruhla v roce 1982 založili Ekologicko – demokratickou stranu (ÖDP), která kupříkladu nikde ve svém programu nezmiňuje slovo „zelený“, které již považuje za zdiskreditované.⁸² Nová strana nezaznamenala větší volební úspěchy. Její nejsilnější oblastí se stalo Bavorsko, kde tvoří jakousi ekologickou CSU. V Zelených se sice ještě občas obzvláště mezi fundamentalisty objevily ideály o straně „mimo levici i pravici“, šlo však již jen o výjimky, které neohrožovaly identitu strany ani její srozumitelnost vůči voličům. Vyřešení

⁸⁰ D. Murphy/ R. Roth – *In viele Richtungen zugleich. Die Grünen – Ein Artefakt der 5% Klausel*, in R. Roth / D. Rucht – cit. d., s. 303-324

⁸¹ P. Pečínka – *Zelená zleva?*, G plus G, Praha, 2002, str.22

⁸² tamtéž str. 22-24.

pravolevého dilematu je snad jediným klíčovým rozhodnutím, které strana učinila včas, ačkoliv byl odchod konzervativců dobrovolný.

Před volbami 1983 vznikl nový spor, který se později rozhořel jako ostrý strategický konflikt mezi realisty a fundamentalisty. V souvislosti s objevujícím se sporem se v té době potvrdily a prohloubily regionální rozdíly ve straně. Müller - Rommel a Poguntke se dokonce domnívají, že regionalismus Zelených je strukturálním znakem strany a že bez pochopení zemských specifik stranu jako celek nelze pochopit.⁸³ Právě ony regiony se staly nositelem sporu mezi realisty a fundamentalisty, který vypukl naplno v roce 1982 po volebním úspěchu Zelených v Hesensku.

e) Hodnocení: „Důsledkem protestu ve Spolkové republice Německo bylo poznání, že politický boj stojící jen na hnutí je odsouzen k nezdaru.“⁸⁴ Shrňme si skutečnost, že zdrojem strany jsou hnutí osmašedesátníků, společenská hnutí, především mírové a antinukleární a všemožné občanské iniciativy. Do nové strany se tím promítly různé politické tradice a i velmi různé zkušenosti politické práce, což jak ještě uvidíme mělo na stranu velký vliv. Dalším problémem byla heterogenní orientace iniciativ a hnutí, která stavěla stranu do pozice ochránce mnoha zájmů najednou.⁸⁵ Tento pluralismus by fungování strany nezabraňoval, pokud by byla ideologicky sekularizována a s vlastní strategií, což však přinejmenším některé vlivné skupiny nesplňovaly.

Tím, že Zelení vznikli jako koalice různých sil, jež se překrývaly jen v části svých cílů, vznikla tak strana, kterou od samého počátku provázely silné spory. Nejradikálnější části hnutí stranu sice postupně opustily, stále však takřka znenadání vznikají (staro)nové ostré spory, které Zelené staví až na pokraj rozštěpení. Je tento stav překonatelný? Uvážíme-li v první kapitole zmíněný Duvergerův postřeh, že způsob vzniku si strana nese po celý svůj politický život, musíme být skeptičtí. Společenská hnutí angažující se v postmateriálních otázkách byla natolik různorodá tematicky a charakterem, že nelze počítat se

⁸³ F. Müller-Rommel/ T. Poguntke – cit. d.str. 319

⁸⁴ I. Kahl – Lüdke, str. 55

⁸⁵ D. Murphy/ R. Roth – cit. d., str. – 303-324

vznikem výrazné a stále většiny ve straně. Současné koalice se naopak mohou vždy a znenadání proměnit. Různé regiony, tematické klientely, ideologické postoje členů jsou natolik odlišné, že s pomocí Duvergerova poznatku můžeme předpokládat v budoucnu pokračující názorové střety uvnitř strany. Tento pluralismus můžeme považovat za strukturální znak stran vzniklých z postmateriálního štěpení. Úspěchem je již zdárné otupení nejradikálnějších prvků strany, které se v Německu i jinde podařilo bez rozpadu strany do dvou rovnocenných subjektů. Umírněný a bohatý vnitřní pluralismus naopak nabízí spoustu příležitostí, které ostatní strany nemají. Otázkou by mělo být, jak tento potenciál využít.

3.2 Realisté a fundamentalisté – spolupráce nebo protest?

Ekologický a obecně postmaterialistický konflikt se podle německého sociologa Ulricha Becka skládá ze dvou fází. Prvním stádiem je konflikt o odkrytí. Aktéři v něm v době, kdy jsou všichni oslněni vírou v soudobé pojetí pokroku, odkrývají jeho negativní důsledky a ukazují alternativy k systému. Používají k tomu jak vědecká scénária tak působivou mobilizaci za účelem dramatizace problémů. Druhé stádium přichází po úspěchu prvního. Metody z první fáze již nepřinášejí úspěch. Nyní je třeba konflikt politicky zpracovat, což je možné jen účinnou stranickou strategií a schopností tvořit kompromisy, podobně jako tomu koncem 19. století bylo v otázce sociální.⁸⁶

Zelení formou společenského hnutí překvapivě rychle a úspěšně zvládli první fázi ekologického konfliktu. Následoval vstup do stranické politiky, což se rovnalo přestupu do druhé fáze konfliktu. Zpočátku se metody první fáze, čili metody hnutí, ukazovaly jako vhodné i pro stranu. Brzy se však začaly stále výrazněji projevovat jejich nedostatky. Přejít mezi oběma formami politické činnosti je pro aktéra velmi riskantní, což se v případě Zelených potvrdilo. Celá osmdesátá léta lze chápat jako boj strategie úspěšné pro první fázi konfliktu a strategie vhodné pro jeho politické zpracování, což z této dekády činí možná nejdůležitější období života strany. Pokud by na jeho konci převážili fundamentalisté,

⁸⁶ U. Beck – cit. d., str. 191

znamenaloby to nejspíše izolaci a postupný úpadek strany. Již tak dlouhý a ostrý vývoj sporu způsobil stagnaci v dalším přírůstku sympatizantů strany. Ve strastiplné německé zkušenosti při hledání vhodné strategie by ostatní zelené strany mohly spatřovat příklad, z jehož teoretické reflexe by měly být schopné se pro svou praktickou činnost poučit.

Postupně se v této části práce budeme zabírat zlomem 80. let. Budeme mu pro jeho důležitost v otázce strategií Zelených a ekologických stran obecně věnovat větší pozornost. Nejprve se podíváme na kořeny konfliktu, posléze bude důležité zabývat se jeho aktéry, podívat se na vývoj sporu v čase, na jeho vyřešení, na jeho důsledky a na závěr se pokusíme o zhodnocení poznatků s ohledem na funkční nutnosti politických stran a jiné teoretické závěry.

a) Kořeny konfliktu a jeho charakter – Úspěšný vstup do Bundestagu v roce 1983 jen na krátko zakryl již plně viditelné potíže dalšího směřování strany. Vnitrostranický konflikt Zelených se po odchodu ekokonzervativců ze strany neodvíjel hlavně v ideologické rovině, ačkoliv i v tomto aspektu byla strana velmi pestrá a ideologické pozice se při konfliktech účelově používaly. Spíše šlo o mocenský boj ve straně, kdy aktéři usilovali o vítězství své vize vhodného prosazování „zelených“ cílů. Samy dlouhodobé cíle byly ve straně relativně konsensuálně sdíleny.⁸⁷ Rozdíl tkvěl v časovém horizontu jejich realizace a tedy ve strategii vhodné k dosažení těchto cílů. Offe považuje vítězství realistů pro stranický subjekt za předem nevyhnutelné.⁸⁸ Je myslím vhodné do Offovy teze doplnit spojení „úspěšný stranický subjekt“, neboť Pyrrhovo vítězství radikálů nelze nikdy vyloučit.

Klíčovou otázkou, do níž ústily všechny strategické konflikty, byl problém vztahu k SPD a tím pádem otázka vlastní mocenské a parlamentní úlohy. Různé strany sporu vycházejí z odlišného nazírání na stát a politiku. Liší se důvěrou v instituce státu a v jejich reformovatelnost⁸⁹. Proud snažící se učinit stranu

⁸⁷ F. Müller-Rommel / T. Poguntke – cit. d.

⁸⁸ C. Offe – *Zwischen Bewegung und Partei. Die Grünen in der politischen Adoleszenzkrise?* In O. Kallscheuer-*Die Grünen: letzte Wahl?* Rothbuch, Berlin, 1986, s. 40 - 60

⁸⁹ D. Murphy / R. Roth – cit. d., str. 310

schopnou kompromisů, aliancí a efektivitu stojí proti proudu s maximalistickými požadavky, který se při převzetí reformní strategie „drobných krůčků“ bojí ztráty dlouhodobých radikálních cílů.

Příčinou sporu je dědictví strany ze společenských hnutí, která jsme analyzovali výše.⁹⁰ Shrňme si již uvedené a dodejme další zdroje krize. Strana je sdružením sil, které by bez 5% volební klauzule nenašly svůj politický domov pod stejnou střechou. Vychází z odlišných politických tradic osmašedesátníků, různých subkultur 70. let, osmasedmdesátníků a aktivních občanských iniciativ. Tématická různorodost klade na stranu někdy přímo protikladné nároky, v každém případě ji však „táhne do mnoha stran najednou“. Kořeny sporů leží také v regionální různosti strany, jež de facto vznikla spojením zemských volebních listin. Jednotlivé proudy strany dále byly zavázány určitým částem hnutí (fundamentalisté feministkám a antinukleárnímu hnutí, realisté lokálním hnutím a alternativním projektům), což jen posilovalo rozkol.

Velmi důležitou se pro víru v reformovatelnost systému a pro důvěru v instituce státu ukázala politická zkušenost aktérů uvnitř Zelených⁹¹. Míněna je zkušenost s reakcemi státního aparátu na projevy společenského hnutí v různých tematických či regionálních oblastech. Potvrzuje se tím teze filosofky Hannah Arendtové, která v analýze protestů konce 60. let upozorňovala, že v souvislosti s radikalizací až násilnostmi protestů nestačí dívat se na vlastní chování demonstrantů. Mnohem důležitější je zaobírat se celkovým dynamickým vztahem mezi nimi a státním aparátem reprezentovaným především bezpečnostními složkami⁹². Reakce státu dle Arendtové předurčuje další chování demonstrantů. Účastníci hnutí, proti nimž policie po provokacích malé skupiny demonstrantů násilně zasáhla, později v relativně velké míře uvnitř Zelených patřili mezi radikály, kteří nevěřili v reformu státu zevnitř. Týkalo se to především sympatizantů zpočátku umírněného antinukleárního hnutí. Aktivisté hnutí, která

⁹⁰ str. 25 - 27

⁹¹ F. Müller-Rommel / T. Poguntke – cit. d.

⁹² P. Barša – *Občanská neposlušnost v současné politické teorii*, in P. Fiala a kol. *Politický extremismus v České republice*, Brno, MU 199 str. 58-61

měla se státem příznivější zkušenost, důvěřovali ve větší míře daným institucím a zdůrazňovali reformismus nové strany.

Automaticky přibyly problémy při vývoji strany, když se zákonitě otevřelo dilema stranického rozvoje a identity. Negativně vymezené hnutí se při přechodu k pozitivně postavenému programu štěpí a vnitřně politizuje.⁹³ Reakce na toto dilema byla v Německu podstatou „zelených“ sporů o strategii a lze očekávat, že se s ním budou muset vypořádat všechny postmaterialisticky orientované strany.

b) Znesvářené tábory⁹⁴ – Stranické proudy vzniklé pod vlivem uvedených faktorů dle Raschkeovy krkolomné, nicméně přesné definice tvořily „skupinově identifikovatelné soubory jednání ohledně ekologických orientací (míněno strategických – pozn. T. L.)“.⁹⁵ Uvnitř strany bylo množství proudů pro pozorovatele zprvu nepřehledné, s určitým zjednodušením však jsou hlavní linie sporu identifikovatelné. Hranice mezi proudy byly totiž propustné a nejasné.⁹⁶

V 80. letech byla strana dokonce vnímána spíše skrze jednotlivé proudy, než jako celek prosazující určitý konzistentní program. Mediálně byl prezentován především dualismus mezi realisty prosazující reformní spolupráci a radikálními fundamentalisty. Tento pohled však značně zjednodušoval vnitrostranický stav.⁹⁷ Za účelem spojení přehlednosti a přesnosti se v této práci budeme zabývat základními proudy 80. let jak je určili politologové Murphy a Roth, tj. ekosocialisty, fundamentalisty, reformními realisty a ekoliberaly. K nim doplníme frakce snažící se koncem 80. let konflikt utlmit, tj. Levé forum (Linkes Forum) a Zelený vzestup (Grüner Aufbruch). Zaměříme se na rozdílné politické strategie, neboť jsou hlavní příčinou sporů mezi frakcemi a zastiňují jiné odlišnosti. Pozoruhodné je, že zatímco se dvě třetiny elit strany ztotožnily s nějakým

⁹³ A. Müller – cit. d., str. 52

⁹⁴ K vnitrostranickým táborům více viz krom jiných D. Murphy / R. Roth - cit. d., J. Raschke (1993) – cit. d.,

⁹⁵ J. Raschke citován v Blassberg – cit. d. – str. 154

⁹⁶ D. Murphy/ R. Roth – cit. d., str. 309

⁹⁷ tamtéž

proudem, většina členů a voličů se konfliktu vyhýbala. Pouhých 20% členů se kupříkladu v 80. letech identifikovalo s nějakou vnitrostranickou frakcí.⁹⁸

Realisté (Realos)

Jedná se o v současnosti nejvlivnější frakci ve straně. Není však jednodušskou skupinou, nýbrž pestrým proudem, jehož části se liší vztahem k hospodářskému systému. Proud po celá 80. léta tvrdě soupeřil s radikály, a až po neúspěšných volbách 1990 prosadil svou strategii. Jeho původními centry byly Hesensko, Dolní Sasko a Bádensko–Württembersko. Postupným získáním vládní zkušenosti z obcí, regionů a spolkových zemí se síla realistů ve straně dále zvyšovala. Současná převažující pozice Zelených jako vládní strany orientované na postupné reformy je dílem tohoto vnitrostranického proudu.

Realisté vycházeli z faktu, že Zelení otvírají systémovou otázku tj. přichází s radikální kritikou základních aspektů společnosti⁹⁹, ale rozhodnutím vstoupit do sféry stranické politiky na ni odpovídají reformisticky. Parlamentní činnost se stává základem prosazování změn ve společnosti, a to formou drobných krůčků. Oproti maximalistickým požadavkům fundamentalistů a ekosocialistů zdůrazňuje dosažení „politicky možného“. Prostředkem se má stát politika vládních aliancí, v nichž strana musí prokázat svou politickou důvěryhodnost (Politikfähigkeit). V rudozelených koalicích přisuzují realisté Zeleným roli „reformního motoru“. Dle realistů sice mají Zelení vystupovat proti partnerům z SPD, spolu s nimi však musí vystupovat proti pravicovým stranám v německém systému. Ve vztahu k hnutí jsou realisté v ambivalentní pozici, kdy prosazují plnou autonomii strany a zároveň jej uznávají jako základ pro udržení „zelené“ identity. Podobně nechtějí stranu úplně přizpůsobit ostatním a zároveň prosazují zvýšení její efektivity, další profesionalizaci a přizpůsobení se požadavkům parlamentního systému.

Realisté se jasně přiklánějí k levicové orientaci své strany, snaží se vylepšit spolupráci s odbory a získávat kompetence ve všech politických oblastech,

⁹⁸ S. Häussler --- *Bündniss 90/Die Grünen: von einer politischen Bewegung zur Regierungsarbeit*, Univ. Konstanz 1999, str. 44

⁹⁹ Programovými tématy se v práci nezabýváme, ale uveďme si zde jen některé dalekosáhlé požadavky strany: kritika hospodářství orientovaného na růst, kritika spotřební společnosti, požadavek větší přímé demokracie, kritika některých průmyslových oborů, nové nastolení ženské otázky, jiné priority v zahraniční politice atd.

včetně finanční a hospodářské politiky. V 90. letech se pod vedením svého dávného leadera J. Fischera snaží reformovat pozici strany k mezinárodním otázkám a konkrétně k pacifismu. Měřeno vůlí voličů po koaliční spolupráci s SPD je od 80. let až 90% voličů strany orientováno realisticky.¹⁰⁰

Ekofundamentalisté (Ökofundamentalisten)

Kvůli zjednodušení do jednoho proudu fundamentalistů zařadíme jak silně naturalisticky orientované ekofundamentalisty, tak více marxismem ovlivněnou skupinu radikálních ekologů. Budeme se zde vyhýbat zažité zkratce „fundis“, protože v kontextu strategických soubojů 80. let k „fundis“ patřili i ekosocialisté, s nimiž se fundamentalisté ve vnitrostranických konfliktech spojili a kterými se budeme odděleně zabývat níže. Od počátku silná skupina měla centra v Hesensku, kde oponovala realistickému proudu a ve vlivné skupině kolem symbolu hnutí P. Kellyové. V počátcích parlamentní účasti ve straně byla převážně prosazována právě jejich strategie, postupně však při změněných podmínkách přestávala být vhodnou. První fundamentalisté seskupení kolem východoněmeckého emigranta R. Bahra stranu opustili již v osmdesátých letech. Další následovali počátkem 90. let, kdy z velké části přešli do radikální strany založené vlivnou radikální ekoložkou, bývalou šlechtičnou J. Ditfurthovou.

Fundamentalisté lpěli na svém původu ve společenském hnutí. Strana se měla stát jen jeho „prodlouženou rukou“, „hlásnou troubou“ (koncept „strana-hnutí“ - „Bewegungspartei“). Parlament měl zůstat „tribunou hnutí“. Fundamentalisté odmítali jakékoliv kompromisy. Kromě vládní spolupráce se stavěli i proti toleranci sociálně demokratických vlád. Odmítali přizpůsobovat stranu parlamentním funkčním nutnostem, měla být udržena organizace po vzoru hnutí, jehož je strana nesvéprávnou součástí. Z tohoto prostředí vznikl i koncept, kterého se Zelení zpočátku své parlamentní praxe přes odpor realistů víceméně drželi – Protistranická strana (Antiparteien Partei). Strategicky taktéž odmítali jakýkoli reformismus zastiňující prý skutečné cíle strany a hnutí.

¹⁰⁰ S. Häussler – cit. d., str. 46

Programově byli fundamentalisté plní romantických a utopických představ. Součástí vize byla idea apokalyptické krize moderní společnosti, které nelze reformami zabránit. Silné bylo odmítání industrialismu, modernity a celé civilizace. Důležitou roli v jejich koncepcích hrál spiritualismus. Ze skupiny kolem R. Bahra vycházela snaha postavit stranu mimo pravici i levici

Ekosocialisté (Ökosozialisten)

Ekosocialisté byli vnitrostranickým odrazem vstupu nedogmatických komunistických skupin (tzv. K – Gruppen) do strany. Po prvních úspěších v ní viděli prostředek k naplnění svých velmi radikálních myšlenek. Centra této skupiny ležela ve velkoměstech – Hamburk, Berlín a průmyslovém Severním Porýní-Vestfálsku. Především v letech 1983 až 1988, od roku 1988 do roku 1990 již méně, na všech grémiích strany disponovali vlivem převažujícím jejich skutečné zastoupení ve straně (cca. 10%).¹⁰¹ Jejich sílu lze přičíst na vrub dobré organizaci skupiny z časů komunistických frakcí. Po roce 1990, kdy hlavní slovo převzali realisté, většina proudu stranu opustila a zčásti přešla do postkomunistické PDS.

Ekosocialisté vystupovali tvrdě vůči SPD, kterou považovali za „zrádce, který přešel na stranu systému“. Za současného stavu SPD se stavěli proti jakýmkoli aliancím s potenciálním partnerem. Na rozdíl od fundamentalistů však připouštěli toleranci sociálnědemokratických vlád. Svou stranu chtěli výrazně navázat na mimoparlamentní hnutí (koncept „Bewegungspartei“) a bránili snahám Zelené parlamentarizovat. Od fundamentalistů je v této otázce odlišoval důraz na dělnictvo, jakožto revoluční subjekt. Ekosocialisté s ohledem na případné pouliční boje radikalizovaného společenského hnutí s bezpečnostními složkami státu zpochybňovali státní monopol násilí. Nedostatečné odlišení od militantních radikálů bylo skupině stále vytýkáno. Představitelé proudu neztracovali

¹⁰¹ S. Häussler – cit. d. str. 50. Silní byli oproti realisticky orientované frakci hlavně ve stranických špičkách. Mnohým členům tato konfliktní protiváha ve straně vyhovovala. Je paradoxní její nad-representace pojící se s tvrdým prosazováním primátu hnutí a vnitrostranické radikální demokracie, která svou strnulostí sílu skupiny v zásadě podporovala.

postupné reformy, považovali je však za pouhý zlomek cílů strany. V kontrastu s tím však byla chybějící parlamentní strategie frakce.

Ekosocialisté ve straně upevnili vědomí neoddělitelnosti ekologie od ekonomie, což je dle Raschkeho jejich hlavní zásluhou. Ekologie však pro skupinu byla vcelku podružnou otázkou, jednou z mnoha ve snaze o systémové překonání daných mocenských a vlastnických vztahů. Na rozdíl od fundamentalistů se ekosocialisté nestavěli proti industrializmu.

Ekoliberálové (Die Ökolibertären)

Ekoliberálové jsou jediným proudem vzniklým až uvnitř strany, a to v polovině 80. let s těžištěm v Bádensku-Württembersku. Proud byl výhradně záležitostí stranických elit a neměl oporu v řadových členech. Když počátkem 90. let pominuly důvody jeho vzniku, tak prakticky vymizel ze spolkové strany. Měl se totiž stát další protiváhou v polovině 80. let sílících ekosocialistů. V zásadě nejen podporoval realisty v jejich strategickém souboji s radikály, ale vznikli i kvůli vytvoření ideologického protipólu posilujících levicových tendencí ve vedení strany.

Strategicky byli ekoliberálové nejmírnější složkou strany. Požadovali, aby se Zelení stali úplně normální stranou orientovanou prakticky pouze na volební souboj. S tím souvisel i návrh jasného odstupu od hnutí a orientace výhradně na parlamentní politiku. Podpora alianční politiky strany se nezastavila propagováním spojenectví s SPD, ale šla dále až k odstranění zábran spolupráce s CDU, a to včetně koalic. Proud se stavěl proti antiinstitucionálním tendencím ve straně a považoval instituce vzniklé vývojem evropských demokracií za nejvhodnější k překonání ekologické krize.

Ideologicky ekoliberálové požadovali opuštění pravolevého schématu a posun strany do středu. Sociální otázku pro stranu Zelených považovali za podružnou a přejímali pravicovou kritiku sociálního státu. Požadovali snížení státní regulace a posilování odpovědnosti jedince vlastní svépomocí. Odmítali protikapitalistický trend většiny členů Zelených a trh považovali za vhodného regulátora

společnosti, ačkoli se stavěli kriticky k moderní technice, industrializaci a paradigmatu ekonomického růstu.

Levé Fórum (Das Linke Forum)

Skupina vznikla v roce 1988 odštěpením od radikálních ekosocialistů. Před volbami 1990 disponovala většinou ve stranickém vedení. Její radikální členové počátkem 90. let stranu opustili směrem k PDS, čímž se charakter Levého Fóra mírně změnil. Po devadesátá léta tvoří druhý velký vnitrostranický směr a je určitým nutným korektorem a kontrolorem realistů v jejich snahách Zelené dále parlamentarizovat a připodobňovat je normální straně. Přední představitel frakce Jürgen Trittin se 1998 stal německým ministrem životního prostředí.

Oproti ekosocialistům příznivci Levého Fóra jasně upřednostňují vládní koalici s SPD, ačkoli jsou k jejich výsledkům skeptičtější a nedůvěřivější než realisté a nejsou ochotni činit tak dalekosáhlé kompromisy. V 90. letech se ve straně profilovaly hlavně požadavky po radikálním pacifismu oproti kursu J. Fischera a požadavkem okamžitého zastavení jaderných reaktorů, ze kterého Trittin z titulu své funkce postupně slevoval. I zde se projevuje nutný vztah vládní odpovědnosti a umírněnosti.

Levé Fórum se dále snaží podporovat ve straně systémově-kritickou optiku. Kapitalismus není již kritizován tak ostře jako mezi ekosocialisty, přesto je ekonomická otázka směrem k socialistickým reformám trhu v křídle dále převažující.

Zelený vzestup (Grüner Aufbruch)

Skupina vznikla 1988 z iniciativy současné místopředsedkyně německého parlamentu Antje Vollmerové. Měla hrát vyvažující roli mezi realisty a radikály ve straně. Brzy po vzniku se však spojila s realisty ve snaze eliminovat radikální většinu ve vedení strany. Postupně se skupina ze středu vnitrostranického sporu přesunula až do jeho pravého křídla, a to přes původní obsáhlé systémové požadavky.¹⁰² Hlavní potíží proudu byla jeho malá zakotvenost v členské základně, což bylo jen zčásti vyváženo silným mediálním vlivem zapříčiněným

¹⁰² J. Raschke (1993) – cit. d., str. 144-202

především osobností A. Vollmerové. Skupina ve straně měla vliv vlastně jen když zapoměla na zprostředkovatelský účel svého založení. Více viz. příloha č. 5.

c) Průběh konfliktu v čase – V této části práce si obraz strany zjednodušíme na dualismus dle preferovaných strategií. Tábora realistů, příp. reformistů budou náležet i ekoliberalové a tábora fundamentalistů jak ekofundamentalisté a radikální ekologové, tak i ekosocialisté. Jako dělicí znaky nám pro 80. léta poslouží: 1. *vůle k aliancím s jinými stranami,*

2. *koncept vztahu strany k hnutí (strana-hnutí vs. autonomní strana)*

3. *vztah k přizpůsobení se parlamentním strukturám a funkčním požadavkům.*

Již od počátku strany latentní strategický konflikt poznamenaný dědictvím z hnutí se naplno rozhořel až po společném úspěšném tažení proti hodnotovým konzervativcům ve straně. Rozbuškou se staly zemské volby v Hesensku 1982. Do zemského parlamentu se dostaly jen tři strany – CDU, SPD a Zelení, přičemž žádná z velkých stran nemohla sama vytvořit většinovou vládu. Willy Brandt v televizním volebním studiu týž večer promluvil o „většině mimo unii“, čímž otevřel debatu o směřování strany. Uvnitř Zelených se v Hesensku rozhořel spor o vlastní strategii, který pro sebe rozhodli tamní realisté vedení H. Kleinertem a J. Fischerem. Při opakovaných volbách 1983 již byla většina strany realisticky orientována a roku 1985 Zelení vstoupili do vládní koalice s SPD, která doposud vládla menšinově za podpory Zelených. Vláda se rozpadla roku 1987 půl roku před ukončením jejího funkčního období kvůli neshodám v oblasti jaderné energetiky. I přes dva roky vládní spolupráce si Zelení polepšili o 3,5%, což posílilo pozici realistů. Další rudozelené vládě, k níž došlo až 1991, zabránil jen propad SPD. V roce 1982 došlo rovněž k volbám v Hamburku. Volební aritmetika umožňovala koalici s SPD, ale radikální požadavky a nesmlouvavost tamních Zelených ji zhatily. Při opakovaných volbách 1983 Zelení ztratili a SPD vytvořila jednobarevný většinový kabinet. Stejná situace se opakovala i v letech 1986 a 1987. Zelení nejprve získali 10,4% hlasů, aby po neúspěšných jednáních s SPD, které zablokovali svými nesmlouvavými požadavky, ztratili přes 3% hlasů během

necelého roku. Konflikt realistů s fundamentalisty byl tedy obzvláště po odchodu skupiny ekofundamentalistů kolem R. Bahra ze strany v roce 1985 veden na ose Hamburk – Hesensko.

Horká fáze konfliktu trvala od roku 1983 do roku 1988, kdy byla z vedení strany odvolána radikální ekoložka J. Ditfurthová. Zpočátku se na spolkové úrovni prosazovalo fundamentalistické pojetí stranické strategie. V prvních dvou letech parlamentní příslušnosti bylo asi vhodné i z hlediska volební aritmetiky. Do poloviny 80. let byla také aktivní společenská hnutí, o něž se strana mohla opřít. Poté, co hnutí oslabila svou činnost, chyběl bez ohledu na funkčnost takového modelu i faktický základ „strany hnutí“, na kterou se přesto fundamentalisté dále upínali. V konstelaci oslabujících hnutí a stoupajících požadavků na výsledky parlamentní práce se starý model stal pro stranu svěřací kazajkou. Přes realistickou orientaci většiny voličů i členů, kteří již měli své zkušenosti s kompromisní komunální praxí, si fundamentalisté dlouho šikovnou politikou drželi vedoucí pozice ve vedení strany. Jak jsme již uvedli v teoretickém rozboru dilematu rozvoje postmaterialistických stran, je v nich určitá vývojová logika předpokládající fázi s dominující strategií „strany hnutí“, s přechodným bojem obou křídel a následným vítězstvím realistů. Offe upozorňuje, že tento spor může trvat několik hodin na jedné konferenci, několik měsíců i několik let. Německé Zelené stál několikaletý spor mnoho sil.¹⁰³ V souvislosti se stranou v 80. letech je nutné uvědomit si též roli médií. Vztah obou subjektů byl mnohotvárný¹⁰⁴, avšak s ohledem na vnitrostranické spory sehrála média negativní roli. Soustředila se na vnímání strany skrze proudy, čímž posilovala chaotické vidění Zelených zvenčí a vnitřní spory. Obsahová témata byla zastíněna informacemi o konfliktech a do médií (především televize) se příliš nedostávala. Vzhledem k charakteru médií a především televize, jde však o záležitost, s níž strany v budoucnu musí počítat při tvorbě svého veřejného obrazu.

¹⁰³ Dle Raschkeho by měla strana koncem 80. let po překonání svého úvodního radikalismu potenciál 15 – 20% hlasů a prohospodařila jej právě vnitřními spory, které sice jádro sympatizantů snášelo, ale nemohla ke straně přitáhnout nikoho nového.

¹⁰⁴ Více v H. Kleinert – cit. d. či J. Raschke (1993) – cit. d. str. 742-769

d) Vyhasnutí sporu – Kolem roku 1988 byla strana blízko rozštěpení, jelikož vnitřní konflikty přesáhly i vysoký práh tolerovaný členy a voliči. Reakcí na vyostření byl vznik nových smířlivých stranických frakcí vymezujících se proti představitelům obou převažujících proudů. Vznik nových frakcí a sesazení fundamentalistického stranického vedení vedlo ke zmírnění situace. Avšak vnitřní „byrokratičnost a diletantismus zelené politiky vedl ke ztrátě jejího kreditu“¹⁰⁵ a projevil se nepromyšlenou strategií při sjednocení Německa, která se odrazila ve volebním neúspěchu 1990. Neúspěch byl nakonec pro stabilitu strany blahodárný, neboť vedl k reformám, které zapříčinily odchod levicových radikálů ze strany.

Tuto změnu iniciovala v první řadě skupina kolem J. Fischera, která tím dosáhla svých několik let prosazovaných reforem stranické strategie a stranického uspořádání. Došlo ke zmírnění konfliktů ve straně a až k příznivější atmosféře uvnitř „kultury hádek“ (Streitkultur). Důsledky této změny se začaly projevovat ve volebních výsledcích strany v západní části Německa.

e) Hodnocení

V první části práce jsme se nejprve zabývali definicí politické strany a společenského hnutí a posléze jsme si určili rozdíly mezi těmito politickými aktéry. Lišily se strukturou (pevnost organizace), cílem (moc vs. kulturní změna) a prostředky (nekonvenční nátlak vs. volební boj). Je zřejmé, že se oba aktéři pohybují na odlišných politických kolbištích, na nichž je třeba se řídit různými pravidly. Odborněji řečeno strany a hnutí působí v odlišných subsystémech, pro něž platí rozdílná logika. Z toho vyplývá, že společenské hnutí ke svému úspěchu musí splnit jiné požadavky než politická strana.

Vlivná část Zelených se zpočátku snažila této zákonitosti vyhnout a přenést strukturu a strategii hnutí do nově založené strany. Během několika let však převážily realistické tendence, které si nutnosti stranické politiky dobře uvědomovaly.

¹⁰⁵ G. Olzog – cit. d. cituje H. Kleinerta

Je zřejmé, že si hnutí může dovolit mnohé, co straně v úspěchu brání. Nemusí se profesionalizovat, nemusí vytvářet pevnější organizaci s řídicími strukturami, může se řídit rozhodnutími většiny jeho účastníků, může být po všech stránkách originální a nekonformní a nemusí do detailu promýšlet svou strategii. Politická strana však musí jednat s ohledem na získání mocenské pozice, která jí teprve umožní ovlivňovat politiku země. Prostředkem k tomu je potom v demokraciích volební boj, kterému se každá strana musí přizpůsobit¹⁰⁶. Hnutí si může dovolit být nekompromisní, držet se čistých principů a neuzavírat žádné aliance. Strana, a obzvláště pak malá strana zastupující téma „politické menšiny“ ve společnosti, *se však nemůže vydat touto „ryzí“ cestou*. Bez aliancí neprosadí aktivně svůj program¹⁰⁷ a žádnou alianci neuzavře pokud nerezignuje na prosazování čistých principů. Vývoj německých Zelených směrem k *relativně* normální straně je tak pro všechny strany snažící se v počátcích překonat stranickou logiku předem nevyhnutelný. Můžeme tedy uzavřít tím, že model „strany-hnutí“, po kterém prahne velká část idealistických přívrženců hnutí, by ve střetu s požadavky parlamentního systému stranu uvrhnul do politické propasti i s případnými chvályhodnými návrhy, které strana či hnutí reprezentují.

3.3 Devadesátá léta – Příprava na vládnutí?

a) Sjednocení a spojení s Aliancí 90 – Zelení kladli před rokem 1989 z německých stran největší důraz na smíření se s existencí dvou německých států jako ochrany před německým nacionalismem. Rychlé změny roku 1989 stranu zastihly naprosto nepřipravenou a zmítající se ve vnitřní krizi. Pro přizpůsobení se nové situaci by bylo potřeba efektivní vedení, které tehdy Zeleným stále chybělo. Strana se do voleb vyjadřovala proti Kohlovi masově přijímanému projektu sjednocení, ale tématu se snažila spíše vyhnout než artikulovat jasně svou pozici. Zelení vystupovali pro rovnoprávné sjednocení,

¹⁰⁶ Máme zde na mysli přizpůsobení se jeho základním požadavkům, nikoli účastnit se podbíživé kampani některých catch all parties, což by při pohledu na voliče zelených stran bylo kontraproduktivní. Zelení se nesmí stát *úplně* normální, nýbrž jen *relativně* normální stranou.

¹⁰⁷ Nedisponuje-li „zastřehovacím potenciálem“ (Sartori), který ostatní strany přinutí přijmout její témata, což platilo pro počáteční fázi Zelených, kdy ostatní strany strašil jejich rychlý nástup a masové hnutí v pozadí.

kteřé mělo být završeno novou ústavou schválenou lidem.¹⁰⁸ S ohledem na rovnoprávnost u ústavního soudu napadli nový volební zákon jako diskriminující pro východoněmecké strany. Ten posuzoval sjednocené Německo jako jeden volební obvod, v němž strana k úspěchu musí buď získat nejméně 3 přímé mandáty anebo překonat 5% klauzuli. Zelení prosadili jeho změnu - země byla rozdělena do dvou obvodů - které potom ve volbách padli za oběť. Na rozdíl od ostatních stran se s východní složkou, kterou byla aliance lidsko-právních iniciativ z bývalé NDR, spojili až jeden den po volbách. Do voleb šly obě části jednotlivě a západní Zelení ve svém obvodě získali pouhých 4,8% hlasů. Pokud by se strana spojila o jeden den dříve, což nechtěla kvůli ztrátě své tváře bojovníka za rovné sjednocení, jako celek by díky úspěchu pouze východní částí mohla vstoupit do parlamentu.¹⁰⁹

K definitivnímu sloučení s východoněmeckou Aliancí 90 došlo po dlouhé přípravě až v roce 1993 na sjezdu v Hannoveru. Sjednocení zaručovalo paritu obou částí ve vedení. Brzy však východní složka na svém území začala ztrácet a opustila postupně zemské parlamenty. Sloučením se mírně pozměnil charakter strany a i její strategie dále směrem k umírněnosti. Politici Aliance 90 se dívali s nedůvěrou na protikapitalistické tendence ve straně a směřovali k jasnému příklonu ke státnímu i tržnímu zřízení. Nemohli úplně pochopit kritiku západního státního modelu ze strany západních Zelených. Rovněž se neorientovali na hnutí, neboť jim chyběla zkušenost s ním. Posílení parlamentní orientace je jasným výsledkem sjednocení Zelených s Aliancí 90, pod názvem Aliance 90/Zelení (Bündniss 90/Die Grünen).

b) Reforma v Neumünsteru a odchod radikálů – Stranický sjezd po neúspěšných volbách, který se roku 1991 konal v Neumünsteru, lze považovat za zlom ve vývoji strany. Otěže před ním a v jeho průběhu převzali do rukou

¹⁰⁸ Do politiky tak promítli úsilí části německých intelektuálů včele s G. Grassem a J. Habermasem k opatrnému a rovnoprávnému sjednocení.

¹⁰⁹ Neúspěchu nahrávalo hned několik vnitřních i vnějších pro stranu nevýhodných faktorů: kandidátem SPD byl levicový a ekologicky orientovaný O. Lafontaine, témata strany byla v roce sjednocení pro většinu občanů nezajímavá, vedení strany i voliči se spoléhali na předvolební průzkumy, které garantovaly snadné překročení volební klauzule a ve straně dále existovalo mocenské vakuum. Přední realista H. Kleinert (cit. d.) vychází z toho, že kdyby jen jeden z těchto faktorů byl býval pro stranu výhodný, do Bundestagu by se jistě dostala.

realisté a vytvořili z aktéra s utopickými prvky jasně proreformní stranu jednající pod primátem ekologie. Ekologie je chápána široce jako celkové paradigma pohledu na politický svět. Strana se definitivně, řečeno slovy vůdce reformem J. Fischera, rozhodla „řící ano moci“. S přechodem k průhledné proreformní orientaci souvisela i změna organizace strany více směrem k Raschkeho modelu profesionální rámcové strany – tj. k větší efektivitě, profesionalizaci, pružnosti rozhodování a kompromisů. Zároveň se měla upevnit identita strany cíleným zlepšením vztahu s občanskými iniciativami. Od roku 1991 Zelení jasně pracují s cílem vytváření rudozelených koalic ve spolkových zemích i v celém Německu.

Posun směrem k normální straně vedl představitele modelu „strany-hnutí“ k opuštění strany - fundamentalisty kolem J. Ditfurthové, část Levého Fora a zbytku ekosocialistů, kteří ze strany nestačili odejít ještě dříve. Tím se změnil ráz i míra vnitrostranických konfliktů. Ustanovil se jistý základní konsensus, v jehož rámci se ostře diskutuje o konkrétní strategii strany a o ideologické návrhy řešení konkrétních problémů. Model normální strany nezapomínající sice na kořeny v hnutí, ale přijímající logiku parlamentní politiky, je však základem všech tří skupin, které od počátku 90. ovlivňují politiku strany – realistů, Levého Fora a Zeleného vzestupu.

c) Štěpení v 90. letech - Proměnu intenzity sporu v 90. letech se pokusíme vystihnout zjednodušením na vnitrostranické štěpení mezi „*socialistickými zelenými*“ a „*sociálnědemokratickými zelenými*“¹¹⁰. Pozice strany se výsledně nachází mezi těmito póly. V umírněné, snesitelné a pro Zelené nevyhnutelné podobě přetrvává štěpení 80. let. Definitivní vítězství jednoho z obou pólů by ze strany vytlačilo kontrolní mechanismy, potřebný vnitřní pluralismus postmaterialistických stran a snížilo by její specifickou identitu v prostoru mezi PDS a SPD. Oba směry seskupené v táborech Levého Fóra (socialisté) a realistů (sociální demokraté) respektují parlamentní orientaci strany, její autonomii vůči hnutí a potřebu vytváření vládních koalic. *Rozdíl* tkví jen v míře

¹¹⁰ A. Cordier – *Cleavages in Green Parties: The Cases of the Dutch, French and German Greens*, in. *European Journal of Social Sciences*, Vol. č. 199

skepticismu vůči koalicím, v míře možných ústupků a v důrazu na strukturální ekonomické otázky, což však může čas od času vyvolat velké pnutí ve straně.

Po roce 1994 se zvýraznily *třeníce mezi stranou a frakcí* v parlamentu. Spory se opět týkaly míry realistické orientace ve vnitřní i zahraniční politice poté, co ve frakci jasně převážili realisté. V jejich čele stál J. Fischer, který se v legislativní periodě 1994 – 1998 prezentoval jako „vůdce“ celé opozice a zastiňoval tak do svých vnitřních sporů zahleděné elity SPD.

Důležitou strategickou otázkou se stal *vztah k PDS*. Postkomunisté Zeleným vzali roli jediného představitele protestu v systému a dotlačili je dále ke středu. Ve straně vznikl spor mezi socialisty, kteří zdůrazňovali společné levicové charakteristiky obou stran a sociálními demokraty, kteří zdůrazňovali nedostatečnou reformu PDS, její autoritářské rysy a společnou konkurenci o určitou část voličů. Nakonec převážil názor nespolutracovat se současnou PDS, jež byla až příliš podobna komunistické SED. Definitivní neúspěch PDS by mohl velkou část jejích, především mladých, voličů posunout k Zeleným.

d) *Identita skrze zahraniční politiku* – Skutečné štěpení 90. let lze charakterizovat přesněji než starými pojmy o vnitrostranických fundamentalistech a realistech, jak k tomu u některých autorů¹¹¹ a v médiích dochází. I výstižný rozdíl mezi „socialisty“ a „sociálními demokraty“ ve straně vypovídá spíše o nyní již únosném názorovém pluralismu než o konfliktech týkajících se identity strany. Markovits správně postřehl, že hlavní linie 90. let leží mezi neústupnými pacifisty a členy připouštějící vojenskou intervenci v zahraničí i s německou účastí. Skutečným konfliktem o identitu strany nejsou tedy spory ve vnitřní politice ani otázky politické strategie obecně¹¹², nýbrž zahraničně politická orientace. Dle Markovitse se jedná o boj o identitu srovnatelný s tvorbou identity skrze domácí politiku v 80. letech. V kontextu našeho tématu, kdy spory o identitu strany vidíme především v oblasti strategické, lze srovnat strategický konflikt v domácí politice se sporem o vhodnou strategii k řešení zahraničních otázek, které by

¹¹¹ Např. R. Häussler (cit. d., str. 56) P. Pečínka (cit. d., str. 36) a další

¹¹² Proto nebudeme štěpení věnovat pozornost, kterou by si jistě zasloužilo

v obou případech zabezpečily „zelené“ cíle. Opět proti sobě stojí důraz na čisté principy bez ochoty ke kompromisům a orientace na realistickou zahraničně-politickou koncepci drobných krůčků a diplomacie, která radikální a pevný postoj považuje za neschopný dosáhnout svých politických cílů. Opět naráží principiální logika hnutí na strukturální zákonitosti systému, v němž se strana pohybuje. Zatímco se v 80. letech jednalo o sféru parlamentní stranické politiky, omezuje libovůli strany v zahraniční politice systém mezinárodních smluv, diplomatická omezení a další nutnosti mezinárodní politiky. Změna politiky, za níž se doposud přes ostré spory ve straně a v její klientele úspěšně zasazuje J. Fischer, nabrala obrátka v reakci na masakr muslimů srbskými jednotkami ve Srebrenici a především v souvislosti s kosovskou krizí. Současná irácká krize stranu zahraničně-politicky opět sjednotila. Další vývoj tohoto sporu o identitu lze sotva s jistotou předpovědět. Lze však vzhledem k novému postavení strany v „Berlínské republice“, vzhledem k novému postavení Německa ve světové politice a vzhledem k silným tlakům systému spíše očekávat vítězství realistických tendencí.

e) Role Zelených před vstupem do vlády¹¹³ - Roli Zelených v čase před vstupem do spolkové vlády v roce 1998 lze vidět pod různými úhly. *Statický pohled* zdůrazňuje:

1. uznávanou kompetenci strany v jednom ze základních společenských problémů - v ekologii,
2. proměnu image strany, která již není vnímána skrze vnitrostranické konflikty,
3. původ strany jako politického výrazu kulturních změn, kterými západní společnosti prochází od 60. let,
4. částečný ústup SPD od některých voličů, o něž se dříve přeli
5. působení strany ve všech zemských parlamentech v západních zemích, kterého 1996 dosáhla.

¹¹³ Výklad je opřen o doplňující se práce A. Markovitse (cit. d.) a O. Niedermayera – *Das gesamtdeutsche Parteiensystem*, in O. Gabriel, R. Stöss, O. Niedermayer – cit. d.

Dynamičtější pohled do popředí klade proměnu identity strany v 90. letech.

Zdůrazňuje následující podmínky existence Zelených:

1. nástup PDS – ztráta monopolu protestní strany,
2. krize SPD, která klade stranu před otázku nového vztahu k ní,
3. další útlum hnutí,
4. úpadek v nových spolkových zemích, který zviditelňuje západní původ strany
5. volební úspěchy, které v sobě nesou zárodky příští krize.

3.4 Vládní zkušenost

a) *Bilance vlády* – Poté co v roce 1998 došlo v Německu prvně ke změně vlády z rozhodnutí voličů a nikoli vedení FDP, psali mnozí žurnalisté o kulturní změně, o vítězství osmašedesátníků. Sám nový kancléř Schröder, známý svým pragmatismem, podobné idealistické ambice neměl. Pravdě spíše odpovídaly názory, že hlavní volba nebyla pro rudozelenou koalici, nýbrž proti starému kancléři Kohlovi.

Zelení *do vlády vstupovali za nevýhodných okolností* jako malý partner velkého spojence. Velikou nevýhodou bylo to, že kancléř měl otevřeny i jiné koaliční možnosti, což prostor Zelených silně omezilo. Dlouhá doba v opozici posilovala vůli k rozsáhlým kompromisům kvůli strachu z návratu do opoziční nemohoucnosti.¹¹⁴ Dalším vstupním rizikem bylo neřízené množství dalekosáhlých požadavků, které na Zelené směřovaly z různých stran. Vzhledem k nim bylo následné zklamání voličů nevyhnutelné a za dalších nevýhodných okolností zpočátku dokonce obrovské. Strana se ocitla mezi mlýnskými kameny obvinění z nespolehlivosti a neschopnosti vládnout a kritiky ze zaprodání se moci z řad vlastního jádra.

Zdaleka však nelze říci, že se za vládního působení Zelených nic nezměnilo¹¹⁵. Řada doposud opomíjených liberálně levicových návrhů se stala skutečností, a to ačkoli neměly a dosud nemají ve společnosti většinovou podporu. Zelení nezpůsobili ve „svých“ tématech sice revoluci, zanechali v nich

¹¹⁴ T. Poguntke – *Green Parties in National Government: From Protest to Acquiescence?* Environmental Politics č.1, 2002

¹¹⁵ K výsledkům vlády viz. P. Pečínka či T. Poguntke

však svůj výrazný rukopis. Mezi *úspěchy vlády* měřeno programem Zelených patřilo: dvojí občanství, registrované partnerství, zakotvení práv zvířat v ústavě, počátek ekologických daní, kompromisní vystoupení z provozu jaderných elektráren, nová drogová politika, podpora obnovitelných zdrojů energie, počátek proměny zemědělství, zahraniční politika, která posílila roli země ve světě, ale i neviditelné úspěchy jako je důsledná aplikace dosavadních zákonů a podpora zemských „zelených“ ministrů.

Zatímco v projektech nenáročných finančně a v rámci libertariánských principů strana uspěla, většinu neúspěchů zaznamenala tam, kde se její zájmy dotýkaly zájmů socioekonomických. Veliké obtíže a kompromisy v otázkách atomové energetiky, sociálních reforem a ekologických daní jsou toho důkazem.¹¹⁶

Zahraníční politika, která ve straně způsobovala konflikty již v předchozím opozičním volebním období, před Zelené ve vládě postavila nepředvídatelné potíže, s nimiž by se těžko vypořádala i strana s jasným zahraničně-politickým přístupem. Kosovská krize zapříčinila emocionálně nabyté demonstrace vlastního jádra voličů proti vedení strany, následovala citlivá politika po 11. září, podpora a účast na spojenecké akci v Afghánistánu a současná irácká krize, která ostří na čas otupila. Působení vlastního neformálního předsedy strany, voličského magnetu J. Fischera, v úřadu ministra zahraničí situaci dále zhoršuje. Výsledkem vládních peripetií a nepříjemných okolností byla volební krize strany v průběhu vládní perrody, kdy zažívala samé neúspěchy. Až spolehlivé a jednotné vystupování v roce 2002 obrátilo volební trend.

b) Druhé vládní období – Ve volbách v září 2002 se Zelení svým úspěchem de facto zasloužili o pokračování rudozelené koalice. *Faktory úspěchu* byly především:

1. popularita J. Fischera jako volebního leadera v první personalizované volební kampani Zelených
2. zvýšená citlivost lidí vůči ekologickým tématům po povodních

¹¹⁶ T. Poguntke – cit. d.

3. přechod voličů od SPD

4. nevidaná jednota strany sjednocené kolem volební koalice svých elit (Spitzenteam).

Strategické důsledky vládní působnosti, o nichž nyní pojednáme, mají platnost jen pro první vládní období Zelených. Případné změny za současné vlády nelze ještě s jistotou uvádět.

c) *Strategické důsledky vlády* – Poznatek, že vládní zkušenost vede k realismu se potvrdil i v případě Zelených,¹¹⁷ ačkoli německá strana zůstala vůči změnám odolnější než jiní ekologové, kteří vstoupili do vlád svých zemí.¹¹⁸ Realismus a další profesionalizace strany se projevila ve volební kampani v roce 2002, po níž strana sklídila za svou disciplínu zasloužené ovoce. Na tomto místě se nebudeme věnovat nové krystalizaci vnitrostranických proudů. Projevuje se vznikem a postupným zesílením ekonomicky liberální frakce a rozdělením levice na umírněnou tzv. vládní levici a kritickou radikální levici včele s poslancem H. Ch. Ströbelem. Tento čerstvý vývoj není dosud s odstupem zpracován a je těžké jej posoudit jen podle novinových a časopiseckých článků.

V průběhu vládní periody však Zelení kumulovali velké množství strategických problémů. Počátkem byl již pro stranu nepříliš šťastný výběr vlastních ministerských postů.¹¹⁹ Strana obzvláště zpočátku nevytvořila efektivní strukturu nutnou pro vládnoucí stranu. Chyběla především koordinace mezi ministry, frakcí a stranou, což se změnilo až úspěšným předsednictvím C. Rothové a F. Kuhna. Důsledkem vládnutí byl i zvýšení odstup strany od hnutí¹²⁰. Především otázky zahraničně-politické, ústup od jaderné energetiky a transfer vyhořelého paliva proti sobě postavily oba si blízké politické subjekty. Velká část hnutí vinila Zelené ze zrady principů a začala je klást na stejnou úroveň s ostatními německými stranami. Proti vývoji Zelených pod vedením J. Fischera se ozývalo mnoho

¹¹⁷ S. Häussler – cit. d., str. 86

¹¹⁸ T. Poguntke – cit. d.

¹¹⁹ Tento fakt rozvádí Raschke. Kritizuje nasazení nepopulárního Trittina do resortu nejvíce se stranou spojovaného a sobecký záslusk Fischera na resort zahraničí, který pro stranu s nejasným profilem v této otázce a s vnitřními spory vůči ní, znamenal nadměrné obtíže. Raschke navrhuje i pro stranu vhodnější alternativy.

¹²⁰ T. Poguntke – cit. d.

řadových členů strany a někteří fundamentalisté, kteří Zelené jako nositele „pokroku“ definitivně odepsali (např. J. Ditfurthová).

Základní vládní strategie Zelených byla oproti předchozímu očekávání kritiků nové vlády velmi kooperativní. Strana v zájmu prokázání své důvěryhodnosti nevyužila ani v rámci vlády přípustné konfliktní strategie.¹²¹ Poguntke rýsuje omezené pole působení strany, jejíž jedinou možností je pokusit se najít vhodnou cestu mezi loajální spoluprací ve vládě a politikou, která jasně ukazuje, že chce dosáhnout více, než jí to omezené postavení dovoluje. Pokud zůstane u pouhé loajální spolupráce, zajistí jí to sice punc důvěryhodnosti, na druhé straně však ztratí svou identitu, což bude počátek jejího úpadku.¹²²

d) Hodnocení

Profesionální rámcová strana překračuje jiné modely stran směrem do tzv. občanské společnosti. Využívá občanské iniciativy a společenská hnutí jako indikátorů nových společenských problémů. Mimoparlamentní sféra je na tyto změny mnohem citlivější než do parlamentních bojů zapletené strany. Strana, která by dovedla s těmito aktéry dobře pracovat, by disponovala nedocenitelnou výhodou při přenosu nových problémů do politické arény. Dokázala by se napojit na mladé voliče, kteří přinášejí nová témata. Pokud by strana byla více schopná udržet si tyto nové příznivce, mohla by postupně navyšovat svoji sílu. Jelikož mládí bývá radikálnější a levicovější, mají Zelení šanci při splnění požadavků rámcové strany této situace využít. Hnutí sice v posledních letech slábne, sociolog A. Melluci však tvrdí, že společenská hnutí vždy po období vzestupu působí latentně a čekají na další probuzení v krizových situacích. Růst zájmu o nová témata se v posledním desetiletí zastavil. Připustíme-li však platnost předpokladu Inglehartovy teorie, kterou je nástup postmateriálních otázek po uspokojení požadavků materiálních, lze počítat do budoucna s novou vlnou posílení postmateriálních témat. Váhu „zelených“ problémů by mohla zvýšit pokračující ekologická krize. Aby však Zelení této situace v budoucnu mohli

¹²¹ tamtéž

¹²² tamtéž

využít, musí si zachovat vazbu na hnutí, které je „zdrojem strany“. Parlamentarizace nesmí dojít tak daleko, aby strana ztratila kontakt se svým okolím. Budoucí hnutí by pak mohlo na stranu pohlížet stejně jako se „osmasedmdesátníci“ dívali kdysi na SPD, tj. jako na zrádce.

3.5 Názory komun a občanských sdružení

Tyto aspekty strany související s její schopností vysvětlit své jednání vlastní klientele by bylo zajímavé prozkoumat samostatně. Vzhledem k účelu naší práce se jich dotkneme pouze letmo.

a) Komunální politika – Komunální politika je podceňovaným faktorem v síle Zelených. Velký vliv, který si Zelení vytvořili na lokální úrovni spojený s vytvořením stranické infrastruktury je základem, který straně pomohl přežít v neúspěšných létech a v době vnitrostranických sporů.¹²³ Lokální zakotvenost můžeme považovat za faktor zajišťující a potvrzující to, že se Zelení stali pevnou a trvalou součástí německého stranického systému. Úspěch Zelených na lokální úrovni (1997 měla v zemi přes 7000 zastupitelů) spojený s malým počtem členů strany rovněž zapříčinil zablokování vnitrostranické radikální demokracie, která by byla možná jen při vysoké aktivitě členů. Ti aktivní byli však plně zaměstnáni svými úřady na lokální úrovni. Zároveň komunální angažovanost působila kladně na vnímání strany občany, kteří kromě zmatků ve vedení sledovali aktivní řadové členy v obecních zastupitelstvech. Důležitým faktorem komunální angažovanosti je rovněž sklon k realistické reformní politice. Práce na úrovni obcí vedla k zájmu o konkrétní reformní projekty a ukazovala nutnost hledání kompromisu s odlišnými zájmy. Zatímco se fundamentalisté spoléhali na masovou mobilizaci demonstrantů v nukleárních a feministických otázkách, realisté se soustředili na komunální politiky a konkrétní projekty místních iniciativ.

b) Zájmové organizace – Mezi stranou Zelených a zájmovými organizacemi ochránců přírody došlo zpočátku k těsnému sepětí.¹²⁴ Brzy se však oba subjekty vydaly vlastními cestami. V tomto případě nelze hovořit o korporativistickém

¹²³ D. Jahn – cit. d.

¹²⁴ T. Schiller – Parteien und Interessensverbände, in: O. Gabriel, R. Stöss, O. Niedermayer – cit. d., str. 459 - 477

propojení jako je tomu u odborů a SPD či u svazů průmyslníků a obchodníků a CDU/CSU. Ekologové se pohybují na hranici mezi pluralismem a korporativismem.¹²⁵ Tento vývoj je v souladu s nárůstem ideologicky nevyhraněných svazů souvisejících s individualizací společnosti. Při vzestupu Zelených došlo k politizaci ekologického hnutí, jež vytvářelo nové svazy (BUND, NABU, Greenpeace) oproti zavedeným ochranářským svazům, které na Zelené hleděly z konzervativního hlediska velmi skepticky. Nové svazy jsou Zeleným tendenčně blízké, ovšem bez pevné koalice. Ještě dále než ekologové se od strany drží názorově a původem blízké lidsko-právní, sociální a ženské iniciativy. Konkrétní iniciativy měly ze stejných důvodů jako komunální politici většinově blíže k reformistům ve straně. Po vítězství realistů ve vnitrostranickém sporu nové vedení ohlásilo novou orientaci směrem k občanským sdružením.

3.6 Současné trendy v prosazování cílů

Účelem této práce není snažit se o stanovení trendů pro budoucnost strany. Je možné, že na chování Zelených budou mít vnější okolnosti větší vliv než jejich vlastní vůle.

Úkol strany pro úspěšné politické působení je stejný jak jej doporučoval Joachim Raschke již v roce 1991.¹²⁶ Je třeba aby strana *naplnila model profesionální rámcové strany*, který tvoří vhodný kompromis mezi efektivitou a vlastní identitou ukrytou v hnutí. Tento model ke straně připoutá část voličů a umožní jí využívat schopností vzdělaných sympatizantů, orientovaných často monotematicky.

Velmi důležité pro Zelené bude nadále *znovuoživovat postmaterialistický společenský konflikt* a upozorňovat na svou identitu spojenou v první řadě s ním. Důležitý je také charakter strany *nalevo od SPD*, který Zeleným dává část protestních hlasů, hlasy nespokojených levicových voličů SPD a možnost svobodnějšího projevu, než si to může dovolit o střed bojující SPD.

¹²⁵ tamtéž, str. 469

¹²⁶ J. Raschke (1991) – cit. d., podrobněji je model vysvětlen v J. Raschke (1993) – cit. d., str. 864-875

Strana musí pro svou budoucnost *udržovat vazby ke své tradiční klientele*. V opačném případě straně hrozí osud FDP, která ztratila všechny své ostřejší kontury a stala se pouhým přívěškem CDU/CSU. Zelení by v takovém případě zůstali pouhým nositelem většiny pro SPD a zaprodali by poslání svého vzniku. Modernizace Zelených nesmí jít na úkor jejich identity. Nutné přizpůsobení se parlamentním strukturám by proto mělo podléhat přísné kontrole stranického jádra. Vazby ke své klientele jistě nezabrání rovněž nutnému přilákání části „putujících“ voličů.

Jistou obtíž pro stranu je překvapivá dlouhodobá *stagnace až ústup postmateriálních hodnot* na úkor materiálních požadavků¹²⁷. To by však neměl být důvod k oslabení identity, neboť drobný nárůst hlasů by nevyvážil případný ztracený potenciál strany s dalekosáhlými cíli.

Pnutí pramenící z nutných vládních kompromisů a nespokojenosti části kmenových voličů s nimi je u Zelených vždy veliké a může přijít rychle jako blesk z čistého nebe. Především *zahraniční politika* vedená vlastním politikem může být v této souvislosti znovu ožehavá, obzvláště uvědomíme-li si její klíčovou roli při hledání identity strany v 90. letech.¹²⁸ Již v souvislosti s uvažovanou silnější rolí Evropské unie v mezinárodní politice, která má být vytvořena společnou zahraniční a obrannou politikou, dochází k zárodkům potíží. V souvislosti s faktory umožňujícími mocenský vliv na mezinárodním poli se hovoří i o radikálním navýšení evropského a tedy i německého zbrojního rozpočtu. Joschka Fischer ve svém návrhu případné dvoustupňové společné zahraniční a bezpečnostní politiky na otázku po zvýšeném zbrojení sice upozornil, že by se vojenské otázky neměly klást do centra pozornosti, neboť boj proti terorismu je především záležitostí kulturně-sociální, ale zároveň připustil, že „nic není na indexu“.¹²⁹ Ve stejný den v televizní debatě vůdce vnitrostranické opozice, poslanec Hans Christian Ströbele představu navýšení rozpočtu obrany odmítl

¹²⁷ D. Jahn - cit.d.

¹²⁸ Viz str. 46 - 47

¹²⁹ www.spiegel.de, 3. 4. 2003

jako nesouvisející s mocenskou pozicí Evropy, která se má zakládat na jiných faktorech.¹³⁰

Dilema *spolupráce s SPD* se v určitých souvislostech může navrátit. Obzvláště trend k uzavírání Evropy před imigranty a posilování bezpečnostního aparátu v rámci boje proti terorismu klade na jednotu strany velké požadavky. Její identita je totiž postavena na ochraně veškeré svobody individua a na politice imigrace se vzorem v USA konce 19. století.

V budoucnosti se Zelení budou muset dále *smiřovat s tzv. Themenklau*. Jasně prezentování a oživování postmaterialistického konfliktu a přebírání témat současných hnutí a iniciativ může být úspěšnou obranou proti tomuto fenoménu. Zajímavým se v budoucnosti nejspíše ukáže vztah mezi Zelenými jako samozvaným motorem reformy v zemi a novým sociálním hnutím konce 90. let, které vešlo ve známost pod nepříliš přesným výrazem „*antiglobalizační hnutí*“. Toto hnutí se již nadnárodně s centry ve Francii, ve Velké Británii a v Německu institucionalizuje pod zkratkou ATTAC. Volnost hnutí v kladení svých požadavků a omezení Zelených jako menší vládní strany může v budoucnu vyvolat zajímavé pnutí, či v případě návratu Zelených do parlamentní opozice i alianci.

4. Závěr

Hlavním dilematem, se kterým se ekologické strany během svého rozvoje musí vypořádat, je zvolení vhodné politické strategie. Programové cíle jsou členy strany relativně konsensuálně sdíleny, různí se však názory jak jich dosáhnout. Politologický výzkum je proto těmto stranám užitečný především analýzou podmínek úspěšného působení politických stran. Zdánlivě banální poznatky jsou levicovými liberály, kteří tvoří členské a voličské jádro stran zelených, znovu a znovu zpochybňovány. Ve stati jsme se proto vedle rozboru nezměnitelných specifíků zelených stran snažili především ukázat vývoj politických strategií na konkrétním příkladu nejvýznamnější ekologické strany, německých Zelených. Nejprve jsme se však zabývali faktory, jež vedly ke vzniku stran zelených.

¹³⁰ Debata Der Tag 3. 4. 2003 na dokumentárním kanálu ARD Phoenix

Rozvoji ekologických stran v Evropě předcházelo desetiletí společenského neklidu, ve kterém se změnilo vědomí především mladších příslušníků tzv. nové střední třídy. Na úkor politických stran, jejichž kompetence v řešení problémů občanů byly mladou generací stále více zpochybňovány, se rozšiřovala účast především mladších občanů na aktivitách nových společenských hnutí. Základy dosavadního hospodářského a politického systému začaly být kritizovány. Kritiku povzbuzovaly přírodovědecké analýzy o nebezpečném trendu soudobého ekonomického růstu a sociálně-vědní rozbory nedostatků tradiční většinové demokracie. Poválečná generace, která během svého dospívání nezažila starosti s materiálním nedostatkem, se zajímala o nové problémy ležící dosud v pozadí veřejného zájmu. Nová témata lze charakterizovat jako otázky životního stylu a jeho kvality. Přírodní prostředí, tolerance vůči menšinám a snaha o co nejširší autonomii jedince vůči tlakům státu a soukromých korporací byly jejich jádrem. Institucionální zakotvení v nových společenských hnutích a odlišné sociální charakteristiky jejich příznivců jsou znakem nového společenského štěpení, které se zařadilo po bok tradičních štěpení přelomu 19. a 20. století (třídní štěpení, náboženské štěpení, štěpení město-venkov a štěpení centrum-periferie).

Nové společenské štěpení se brzy přesunulo do oblasti stranické politiky. Jeho reprezentantem se staly levicově-liberální strany (H. Kitschelt), respektive strany zelených. Ekologické strany neprosazovaly pouze zájmy ochrany životního prostředí, nýbrž různorodý soubor postmateriálních požadavků. Potvrdil se trend srůstání levicových socioekonomických požadavků s postmaterialismem, ať se již zelené strany otevřeně prohlásily za levicové či nikoli. Postmaterialistická témata dnes takřka automaticky řadíme mezi levicové politické principy.

Další závěry již budeme vztahovat k německým Zeleným. Lze však předpokládat jejich možné zobecnění i na ostatní ekologické strany v západní Evropě.

Maurice Duverger si skoro před padesáti lety povšiml vlivu způsobu vzniku politických stran na jejich další vývoj. Pokusili jsme se aplikovat tuto teorii na

stranu Zelených. Strana vznikla de facto jako koalice různorodých částí společenských hnutí, které byly samy příliš slabé na to, aby překonaly 5% volební klauzuli platící v Německu. Požadavky jednotlivých hnutí byly rozsáhlé a sahaly do mnoha oblastí politiky. Zároveň se hnutí silně lišila ideologicky a regionálně. Nejintenzivnější fáze konfliktu mají Zelení již za sebou. Skončily nejprve počátkem 80. let odchodem hodnotových konzervativců ze strany a posléze vystoupením ekologických fundamentalistů a radikálně levicových ekosocialistů. Ve zmírněné podobě však přetrvává ideologická, tematická a regionální odlišnost. Když jsou Zelení postaveni před krizovou situací anebo jako menší vládní strana musí unést určité kompromisy, vyplouvá silná pluralita zpět na povrch. Jako v případě kosovské krize je poté schopna rychle přivést stranu až na pokraj rozštěpení. Tato situace je však při zvážení Duvergerova poznatku pro Zelené nevyhnutelná. Strana se proto musí naučit pracovat s ní a využívat příležitostí, které pluralita nabízí a kterými ostatní německé strany nedisponují.

Zelení jsou odsouzeni pohybovat se mezi Skyllou odklonu od hnutí a ztráty identity a Charybdou strany neschopné vládnout a stanovit si priority. Prvních deset let parlamentní přítomnosti mohli spoléhat na model strany-hnutí, který zajistil prvotní cíl strany, tj. vstup „zelených“ témat do politické arény a do vědomí občanů. Nyní je již třeba, aby dokázala své další návrhy sama aktivně prosazovat. Aby se z „rušícího faktoru“ změnila ve „faktor mocenský“ (J. Fischer). Zároveň by přílišný odstup od jádra svých voličů a od iniciativ Zelené vyprázdnil. Strana by ztratila svou identitu zástupce postmateriálních témat, což by z ní učinilo přebytečného aktéra. Vhodný model k překonání dilematu Zelených, kteří nemohou převzít model „strany-hnutí“ ani tradiční modely „strany voličů“ či „strany aktivistů“ nabízí koncept „profesionální rámcové strany“ navržený Joachimem Raschkem. Snaží se skloubit protichůdné a přísné požadavky, jež na stranu kladou její příznivci, efektivitu a legitimitu. Realisticky orientované reformní straně mají zajišťovat zpětnou vazbu různorodé a na stranu volně napojené občanské iniciativy.

Zelené strany zakládali aktivisté, kteří poznali úzké hranice mimoparlamentní politiky. Vstupem do stranické politiky se rozhodli pro reformní politiku „drobných krůčků“, která měla doplňovat mimoparlamentní úsilí v rámci společenských hnutí. Tím na sebe zelení vzali závazky, jež politické strany musí splňovat. Většina voličů od stran zelených, kromě výjimečných okamžiků, očekává prosazení jejich programových priorit a nikoli radikální kritiku poměrů bez schopnosti je změnit. K ideologické kritice nepotřebují politickou stranu. Proto je úkolem ekologických stran přizpůsobit se logice stranické politiky. Zelené strany a hnutí prosazující stejné cíle by měly respektovat odlišná pravidla nutná k úspěchu a vytvořit dva vzájemně se doplňující motory politických reforem.

Resumé

Die Grünen sind heute zum festem Bestandteil des deutschen Parteiensystems geworden. Sie entstanden einst als politischer Ausdruck des gesellschaftlichen Protestes vieler junger Bürger.

Seit ihrer Entstehung sind Flügelkämpfe um die richtige politische Strategie zum Merkmal der Grünen geworden. Die Auseinandersetzung mit diesem Konflikt ist ausschlaggebend für den Erfolg der Partei.

Diese Arbeit versucht den schwierigen Weg der Grünen von einer Bewegungspartei zur Regierungspartei zu schildern. Als Hintergrund zu diesem Ziel dient eine Zusammenfassung der politikwissenschaftlichen Theorie über die grünen Parteien im allgemeinen. Die historischen Vorgänger der Grünen, die 68-er Generation und die neuen sozialen Bewegungen, werden auch erwähnt.

Diese Hintergründe helfen uns bei dem Versuch den Ursprung und die Lösung der ewigen Streite zu finden.

Es wird argumentiert das starke innerparteiliche Streite für die Grünen unabweisbar sind. Man kann sie nur mässigen. Das Modell der sogenannten professionellen Rahmenpartei scheint ein erfolgsversprechender Wegweiser für die grünen Parteien zu sein. Eine gegenseitige ergänzung von Parteien und Bürgerinitiativen scheint so gewährleistet. Der Verlust der Verbindung zur Bewegung würde die Identität der Grünen zerstören.

Seznam použité literatury:

Alemann, U. – *Parteien*, RORORO, Reinbeck ,1995

Barša P.– *Občanská neposlušnost v současné politické teorii*, s. 66 in P. Fiala a kol. *Politický extremismus v České republice*, Brno, MU 1996 Str. 44 - 71

Beck, U. – *Die Grünen in der Weltrisikogesellschaft: Für den Ausbruch aus der Abstraktionsidylle*, in Fücks, R. – *Sind die Grünen noch zu retten?: Anstösse*, Rowolth, Reinbeck, 1991

von Beyme K. – *Parteienverdrossenheit – Ein internationales Phänomen?* In. J. Raschke – *Krise der Parteien*, 1982 s. 187-200

Blassberg A. - *Der Diskurs von Ökologie und Risiko: eine Analyse der programmatischen Aussagen der Grünen*, Münster, 1999

- Cordier A. – *Cleavages in Green Parties: The Cases of Germany, Holland and France*, in *European Journal of Social Sciences* č. 199
- Dalton, R. – *Challenging the Political Order*, Polity Press, Oxford, 1989
- Demirovic, A. – *Demokratie, Ökologie und Ökologische Demokratie: Demokratievorstellungen der NSB und der Partei Die Grünen*, Verl. für Interkulturelle Kommunikation, Frankfurt, 1989
- Dürr, T., Walter, F. – *Die Heimatlosigkeit der Macht*, Alexander Fest Verlag, Berlin, 2002
- Falter/ Ratering – *Die deutschen Parteien im Urteil der öffentlichen Meinung 1977 – 1994*, in O. Gabriel, R. Stöss, O. Niedermayer – *Parteiendemokratie in Deutschland*, Leske – Budrich, Opladen, 1997
- Fiala P. a kol. – *Politický systém SRN*, MU, Brno (1994)
- Habermas J. – *Problémy legitimacy v pozdním kapitalismu*, Filosofia, Praha 2000
- Häussler, S. – *Bündniss 90/Die Grünen: von einer politischen Bewegung zur Regierungsarbeit*, Univ. Konstanz 1999
- Hugues P. – *Was wäre Schröder ohne die Grünen?* In *Neue Gesellschaft* , 6/2002, str. 355-359
- Jahn, D. – *Green Politics and Parties in Germany*, in *Greening the Millenium*, London, 1997
- Jesse E. – *Die Parteien im westlichen Deutschland von 1945 bis zur deutschen Einheit 1990*, in O. Gabriel, R. Stöss, O. Niedermayer – *Parteiendemokratie in Deutschland*, Leske-Budrich, Opladen, 1997
- Kahl – Lüdtke, Ina – *Entstehungsvoraussetzungen, Möglichkeiten und Grenzen grüner Politik in der BRD*, Münster – Hamburg, 1992
- Kleinert, H. – *Aufstieg und Fall einer alternativen Partei*, Münster, 1992
- Kmec, Jíří – *Ekologické strany v Evropě*, FSV UK (2001)
- Langguth, G. – *Der grüner Faktor: von der Bewegung zur Partei?* Interfrom, Zurich, 1984
- Lersner, H. – *Anwalt oder Ankläger? Zur möglichen Rolle der Grünen*, in Fücks R. - *Sind die Grünen noch zu retten?: Anstösse*, Rowolth, Reinbeck, 1991

- Markovits, A. – *The Identity Crisis of B90/The Greens*, in *New German Critique*, č. 72 1997
- Müller, Adolf – *Úvod do vědy o politice*, Lunarion, Praha, 1991
- Müller, E.- P. – *Die Grünen und das Parteiensystem*, Dt. Inst.-Verl., Köln, 1984
- Müller – Rommel, F. – *The Greens in Western Europe*, in *International Political Science Review*, Vol. 6 No.4, 1985. s. 483 - 499
- Müller – Rommel F./ Poguntke T.– *Die Grünen*, in Mintzel/Oberreuter – *Parteien in der BRD*, Leske-Budrich, Opladen, 1992
- Murphy, D., Roth, R. – *In viele Richtungen zugleich*, in Roth, R., Rucht, D. – *Neue soziale Bewegungen in der BRD*, Leske – Budrich, Opladen, 1987
- Niedermayer O.– *Das Gesamtdeutsche Parteiensystem* in O. Gabriel, R. Stöss, O. Niedermayer – *Parteiendemokratie in Deutschland*, Leske –Budrich, Opladen 1997
- Novák M. – *Strany a stranické systémy*, SLON, Praha 1997
- Novák, M. – *Strany a stranické systémy v éře globalizace z www.fsv.cuni.cz*
- Novák, M. – *Relevance malých stran v politice. Od obecného rámce k české smlouvě o „stabilním prostředí“*, *Politologická revue* č. 2. 1999
- O’Neill, Michael – *Preparing for power: The German Greens and the Challenge of Party Politics*, *Contemporary Politics*, 6/2000
- Offe, Claus – *Zwischen Bewegung und Partei. Die Grünen in der politischen Adoleszenzkrise*, in Kallschauer O. - *Die Grünen - letzte Wahl? : Vorgaben in Sachen Zukunftsbewältigung*, Rothbuch, Berlin, 1986, str. 40-60
- Olzog G./Liese H. J. – *Die politischen Parteien in Deutschland*, München 1998
- Pečínka, Pavel – *Zelená zleva?*, G plus G, Praha, 2002
- Poguntke, Thomas – *Green Parties in National Governments : From Protest to Acquiescence*, in *Environmental Politics*, č. 1, 2002
- Raschke, J. – *Die fehlstrukturierte Partei*, in Fücks R. - *Sind die Grünen noch zu retten?: Anstösse*, Rowolth, Reinbeck, 1991
- Raschke, J. – *Die Grünen. Wie sie wurden, wer sie sind*. Köln, 1993
- Raschke, J. – *Die Zukunft der Grünen*, Campus, Frankfurt, 2001

- Rulff, Dieter – *Politik der gerechten Zumutung*, in *Neue Gesellschaft*, 9/2002
- Říchová, B. – *Úvod do současné politologie*, Portál, Praha, 2002
- Schiller T.– *Parteien und Interessenverbände* in O. Gabriel, R. Stöss, O. Niedermayer – *Parteiendemokratie in Deutschland*, Leske- Budrich, Opladen, 1997
- Seitz, Norbert – *Doppelpass und Dosenpfand*, in *Neue Gesellschaft*, 9/2002
- Stöss, R. – *Parteien und soziale Bewegungen*, in Roth R., Rucht D. - *Neue soziale Bewegungen in der BRD*, Leske – Budrich, Opladen 1987
- Wiesenthal, H. – *Die Wähler und ihre Partei. Notizen über eine Beziehungskrise*, in Fücks R. - *Sind die Grünen noch zu retten?: Anstösse*, Rowolth, Reinbeck, 1991 Str. 153-165
- Znebejánek F.– *Sociální hnutí*, SLON, Praha, 1997

Obsah práce

1. Úvod.....	1
2. Analytická část - strany zelených jako nový aktér politické scény.....	4
2.1. Debaty nad změnou politického paradigmatu a jejich vztah ke kořenům stran zelených.....	5
a) Nová společenská hnutí	6
b) Hranice většinové demokracie.....	7
c) Nová témata – změna hodnot.....	8
d) Krize politických stran.....	8
e) Meze růstu.....	9
2.2. Vztah mezi vznikem strany a vnitrostranickým vývojem.....	9
2.3. Charakteristika stran zelených.....	10
a) Nové štěpení.....	10
b) Teoretický model zelených.....	12
c) Politické souřadnice	14
d) Specifika zelených.....	16

e) Dilemata rozvoje zelených.....	17
2.4. Strana Zelených v parlamentu.....	17
2.5. Vliv Zelených na německý stranický systém.....	19
a) Kde hledat úspěch?.....	19
b) Vliv na stranický systém	19
c) Vliv na etablované politické strany	21
d) Vliv na levici	21
e) Vliv na německou společnost	22
3. Politické strategie Strany Zelených.....	23
3.1. Okolnosti vzniku Zelených a návaznost na nová společenská hnutí.....	25
a) Studentské hnutí osmašedesátníků (APO)	25
b) Občanské iniciativy a nová společenská hnutí	26
c) Od hnutí ke straně	27
d) Vznik strany.....	28
e) Hodnocení.....	30
3.2. Realisté a fundamentalisté – spolupráce nebo protest?.....	31
a) Kořeny konfliktu a jeho charakter.....	32
b) Znesvářené tábory	34
c) Průběh konfliktu v čase.....	39
d) Vyhasnutí sporu	41
e) Hodnocení	42
3.3. Devadesátá léta – příprava na vládnutí?.....	43
a) Sjednocení Německa a spojení a Aliancí 90.....	43
b) Reforma v Neumünsteru a odchod radikálů.....	44
c) Štěpení v devadesátých letech.....	45
d) Identita skrze zahraniční politiku.....	46
e) Role Zelených před vstupem do vlády.....	47
3.4. Vládní zkušenost.....	47
a) Bilance vlády.....	47
b) Druhé vládní období.....	49

c) Strategické důsledky vlády.....	49
d) Hodnocení.....	50
3.5. Názory komun a občanských sdružení.....	51
a) Komunální politika	51
b) Zájmové organizace	52
3.6. Současné trendy v prosazování cílů.....	53
4. Závěr.....	56
Resumé	57
Seznam použité literatury	60
Příloha č.1 Vznik, vstup do parlamentu a vstup do vlády na úrovni západních spolkových zemí	63
Příloha č.2 Životní prostředí a jeho ochrana ve volebních programech stran 1949-1994	64
Příloha č.3 Pravo-levé zařazení německých politických stran	65
Příloha č.4 Sociodemografické složení voličů Aliance 90/Zelení při volbách do spolkového sněmu 1990	66
Příloha č.5 Čtyři nejdůležitější vnitrostranické proudy 80. let v přehledu	67
Příloha č.6 Zařazení politických stran dle pravolevé osy a dle osy postmateriálních hodnot	68

